

Παρουσίαση της Βάσης Δεδομένων

Φώτης Α. Καβουκόπουλος

Ενδεικτική βιβλιογραφική παραπομπή για το παρόν κείμενο:

Καβουκόπουλος, Φ.Α. 2015. Παρουσίαση της Βάσης Δεδομένων. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (προσπελάστηκε στις), <http://www.greek-language.gr/digitalResources/el/index.html>.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τα εγχειρίδια Γλώσσας του Δημοτικού.....	3
2. Περιεχόμενα και οργάνωση της Βάσης Δεδομένων.....	4
3. Αξιοποίηση της ΒΔ στη διδακτική πράξη και αλλού.....	6
4. Τα λήμματα της ΒΔ	6
4.1. Πεδία και κατηγορίες που απαρτίζουν τα λήμματα	6
4.2. Πεδίο «Στοιχείο»	8
4.3. Πεδίο «Επίπεδο»	9
4.4. Πεδίο «Σελίδα»	10
4.5. Πεδίο «Γραμματισμοί»	10
4.6. Πεδίο «Διδακτική πρακτική: προσφορά».....	12
4.7. Πεδίο «Διδακτική πρακτική: ζήτηση».....	13
4.8. Πεδίο «Σημειώσεις»	14
5. Διευκρινίσεις για τις κατηγορίες της ΒΔ	15
5.1. Διαδοχή (σειρά) κατηγοριών στα πεδία των λημμάτων	15
5.2. Πολλαπλές εμφανίσεις κατηγοριών στα εγχειρίδια	16
5.3. Ονομασίες των κατηγοριών στον ενικό ή τον πληθυντικό.....	16
5.4. Ασκήσεις με πολλαπλή στοχοθεσία	17
6. Λειτουργίες αναζήτησης στη ΒΔ.....	18
6.1. Αναζήτηση με ελεύθερο κείμενο (χωρίς κριτήρια / φίλτρα αναζήτησης)	18
6.2. Αναζήτηση με φίλτρα (κριτήρια).....	20
6.3. Συνδυασμένη αναζήτηση με φίλτρα και ελεύθερο κείμενο	22
7. Η στατιστική λειτουργία της ΒΔ.....	23
8. Βραχυγραφίες της ΒΔ.....	25

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τα εγχειρίδια Γλώσσας του Δημοτικού

Η παρούσα Βάση Δεδομένων (εφεξής ΒΔ) περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία των μαθητικών εγχειριδίων Γλώσσας (Βιβλία Μαθητή και Τετράδια Εργασιών) που αφορούν τη διδασκαλία της γραμματικής κατά τις σημερινές θεωρητικές αντιλήψεις. Με βάση τις αντιλήψεις αυτές, μια γραμματική περιλαμβάνει δεδομένα μορφολογικά, συντακτικά, λεξιλογικά, σημασιολογικά, υφολογικά, καθώς και πραγματολογικά.

Τα εγχειρίδια Γλώσσας του Δημοτικού και η γραμματική που τα συνοδεύει ακολουθούν γενικά ορισμένες νεότερες θεωρητικές τάσεις στη γλωσσική διδασκαλία, αν και με χαρακτηριστική –για την ελληνική διδακτική παράδοση– έμφαση στη μορφολογία. Τα δεδομένα των εγχειριδίων Γλώσσας επανεμφανίζονται τις περισσότερες φορές με τον ίδιο τρόπο στη γραμματική του Δημοτικού, διασφαλίζοντας την ομοιογένεια των διδακτικών μέσων. Ωστόσο, σε αρκετές περιπτώσεις τα δεδομένα των εγχειριδίων παραπέμπουν σε φαινόμενα ή λεπτομέρειες που είτε δεν απαντούν στη γραμματική Δημοτικού είτε συναντώνται σε αυτή με διαφορετική μορφή ή ορολογία από εκείνη με την οποία διδάσκονται στα εγχειρίδια. Εξάλλου, τέτοιες αποκλίσεις συναντώνται και ανάμεσα στα εγχειρίδια των διάφορων τάξεων. Όλες αυτές οι διαφοροποιήσεις οφείλονται στο ότι η γραμματική ολοκληρώθηκε και δημοσιεύτηκε μετά τη σύνταξη των εγχειριδίων και συνεπώς οι συντάκτες τους δε διέθεταν κάποιο συγκεκριμένο γραμματικό πρότυπο για να τους καθοδηγήσει. Όπως θα αναφερθεί και παρακάτω, μια βασική στόχευση της παρούσας ΒΔ είναι η εξομάλυνση των αποκλίσεων αυτού του είδους.

Η ΒΔ περιλαμβάνει, μαζί με τα γραμματικά δεδομένα, και όλα τα στοιχεία των μαθητικών εγχειριδίων τα οποία αφορούν τη διδασκαλία κειμενικών ειδών και κειμενικών τύπων (σύμφωνα με μια διαδεδομένη κειμενογλωσσολογική θεωρία, ένας κειμενικός τύπος, όπως π.χ. η περιγραφή, περιλαμβάνει επιμέρους κειμενικά είδη, π.χ. περιγραφή αντικειμένων ή ανθρώπων, ταξιδιωτική περιγραφή κ.λπ.). Στη γραμματική Δημοτικού η κειμενική διάσταση θίγεται μόνο σε γενικές γραμμές και αφορά ευρύτερους κειμενικούς τύπους, όπως η αφήγηση και η περιγραφή. Αντίθετα, στα εγχειρίδια Γλώσσας, που συνιστούν την κύρια στόχευση της παρούσας ΒΔ, η διδασκαλία των κειμένων αυτή καθαυτή καταλαμβάνει μεγάλη έκταση. Αν, μάλιστα, γίνει σύγκριση με τις πολλές και ποικίλες οδηγίες που περιλαμβάνονται στο ισχύον Π.Σ. σχετικά με τα κείμενα, διαπιστώνεται ότι οι συγγραφικές ομάδες των εγχειριδίων έδωσαν ακόμα μεγαλύτερη έμφαση στην κειμενική διδασκαλία από όση δίνει το Π.Σ.

Η βαρύτητα που δίνουν στην κειμενική διάσταση οι συγγραφικές ομάδες όλων των τάξεων φαίνεται από το γεγονός ότι τα εγχειρίδια δεν περιέχουν μόνο μια πλειάδα κειμενικών παραδειγμάτων αλλά και αναλύσεις της δομής και οργάνωσης πολλών ειδών (γραπτού) λόγου, καθώς και οδηγίες για τη σύνταξή τους, με τρόπο ώστε οι μαθητές να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν αλλά και να συντάσσουν αντίστοιχα κειμενικά είδη ανάλογα με το καταστασιακό περιβάλλον. Τα παραπάνω, μάλιστα, δεν ισχύουν μόνο για τις μεγαλύτερες τάξεις αλλά και για τις μικρότερες.

Γενικότερα, τα εγχειρίδια όλων των τάξεων μπορούν να χαρακτηριστούν σε μεγάλο βαθμό *κειμενοκεντρικά*¹ και επηρεάζονται ως προς αυτό από την παράδοση της διδασκαλίας με βάση τα κειμενικά είδη (Σχολή του Σίδνεϊ). Συγχρόνως, τα εγχειρίδια δίνουν έμφαση στην *επικοινωνιακή* ικανότητα μέσα από την εξάσκηση σε καθημερινά κείμενα που συσχετίζονται με συγκεκριμένες επικοινωνιακές και καταστασιακές συνθήκες. Με αυτό τον τρόπο, τα εγχειρίδια τείνουν να συνδέσουν τις γνώσεις για τον κόσμο που αποκομίζουν τα παιδιά από το γλωσσικό μάθημα με τον κόσμο της καθημερινότητάς τους και με τα άμεσα ενδιαφέροντά τους. Στον βαθμό που εφαρμόζονται τα παραπάνω, τα εγχειρίδια αυτά αναδιαμορφώνουν την παράδοση που ίσχυε στα προγενέστερα εγχειρίδια Γλώσσας του Δημοτικού, στα οποία η διδακτική στοχοθεσία ήταν στραμμένη κατά βάση στη γραμ-

¹ Οι περισσότερες από τις θεωρητικές έννοιες οι οποίες χρησιμοποιούνται στην παρουσίαση αυτή αντλούνται και επεξηγούνται από τη θεωρητική εισαγωγή που συντάξε για τη ΒΔ ο Δ. Κουτσογιάννης (βλ. πιο πάνω, «Οι Γνώσεις για τη Γλώσσα και η λογική της Βάσης Δεδομένων»). Βλ. και Κουτσογιάννης Δ. κ.ά. 2015. *Ανάλυση σχολικού λόγου*. Α' τόμ. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, σ. 78-87.

ματική και λεξιλογική εκγύμναση (δομιακή προσέγγιση του λόγου και αναγνωριστικός γραμματισμός) και στα λογοτεχνικά πρότυπα.

Από την άλλη πλευρά, πρέπει να τονιστεί ότι αυτή η νέα επικοινωνιακή – κειμενική προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος υλοποιείται παράλληλα και σε συνδυασμό με την παραδοσιακή διδασκαλία των γραμματικών και λεξιλογικών αντικειμένων. Είναι εύλογο να υποτεθεί ότι αυτή η μείξη διδακτικών προσεγγίσεων στόχευε στο να αποφευχθεί η ολική ανατροπή της προσέγγισης που κυριαρχούσε στα προηγούμενα εγχειρίδια και στο να αμβλυθούν οι ενδεχόμενες συνέπειες από μια ρήξη με τις προγενέστερες πρακτικές του Δημοτικού.

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου η επικοινωνιακή – κειμενική προσέγγιση αξιοποιείται για να αναδειχτεί η γλωσσική συγκρότηση των κειμενικών ειδών αλλά και για να παραχθεί λόγος σε αυθεντικές ή σε προσομοιωμένες επικοινωνιακές καταστάσεις. Όμως, γραμματική και λεξιλόγιο τείνουν να αποτελούν στα εγχειρίδια αυθύπαρκτα διδακτικά αντικείμενα και κεντρικό άξονα της διδασκαλίας, γύρω από τον οποίο κινείται η κειμενική και η επικοινωνιακή διδασκαλία – και όχι το αντίθετο. Την αντίρροπη αυτή τάση προς παραδοσιακά διδακτικά σχήματα υποδεικνύουν η αναλυτική παρουσίαση των γραμματικών δεδομένων και η έμφαση σε λεπτομέρειες όπως, π.χ., η μορφολογία των κλίσεων, που δύσκολα θα μπορούσαν να συνδυαστούν με διδακτικές πρακτικές της επικοινωνιακής-κειμενοκεντρικής προσέγγισης.

Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, πρέπει ακόμα να επισημανθεί ότι απουσιάζει από τα εγχειρίδια η συστηματική εφαρμογή άλλων σύγχρονων προσεγγίσεων και ιδιαίτερα εκείνες του κριτικού γραμματισμού, των νέων (ψηφιακών) γραμματισμών και των πολυγραμματισμών.² Οι προσεγγίσεις αυτές είχαν μόλις αρχίσει να γίνονται γνωστές στους Έλληνες εκπαιδευτικούς κατά την εποχή της εκπόνησης των εγχειριδίων (λίγο μετά το 2000), ενώ δεν είχαν γίνει σχετικές δοκιμαστικές εφαρμογές, σε αντίθεση με ορισμένες άλλες νεότερες προσεγγίσεις.³ Ωστόσο, υπάρχει περιστασιακά ενσωμάτωση της κριτικής διάστασης εκεί όπου το επέτρεπαν οι παρεχόμενες γνώσεις για τον κόσμο (π.χ. σε σχέση με την τηλεόραση ή την οικολογία), ενώ σε ό,τι αφορά ιδιαίτερα τους πολυγραμματισμούς, έχει περιληφθεί στα εγχειρίδια η διδασκαλία και η παραγωγή ποικίλων πολυτροπικών κειμενικών ειδών.

Το γεγονός, τέλος, ότι τα εγχειρίδια επιλέγουν να διαχειρίζονται, λιγότερο ή περισσότερο, τη γραμματική ως διδακτική αυταξία δεν ενεργοποιεί μόνο παραδοσιακά σχήματα γλωσσικής διδασκαλίας. Σε επίπεδο διδακτικών πρακτικών, κυριαρχούν οι ασκήσεις κλειστού τύπου (ιδιαίτερα η συμπλήρωση κενών) απέναντι σε όλα τα άλλα είδη: ασκήσεις ανοιχτού τύπου, ομαδοσυνεργατικές και διερευνητικές δραστηριότητες, ασκήσεις παραγωγής λόγου (μονοτροπικού ή πολυτροπικού) κ.ά. Αυτό μπορεί να διαπιστωθεί αν αναζητηθούν με τη στατιστική λειτουργία της παρούσας ΒΔ (βλ. ενότητα 7) τα συγκριτικά μεγέθη που αφορούν αυτές τις διδακτικές πρακτικές. Από μια άλλη σκοπιά, είναι χαρακτηριστικό, ως προς την παράλληλη κειμενοκεντρική διάσταση των εγχειριδίων, το ότι δεύτερη σε συχνότητα (αν και σε μεγάλη απόσταση) είναι η ομάδα ασκήσεων που αφορά την παραγωγή λόγου.

2. Περιεχόμενα και οργάνωση της Βάσης Δεδομένων

Με αφετηρία το ποικίλο υλικό των εγχειριδίων, η ΒΔ επιχειρεί μια όσο το δυνατό πληρέστερη χαρτογράφηση των διδακτικών δεδομένων. Παράλληλα, επιχειρείται μια εξομάλυνση και ενιαιοποίηση της σχετικής γραμματικής ορολογίας λόγω των αποκλίσεων που παρατηρούνται αν συγκριθούν τα εγχειρίδια των διάφορων τάξεων τόσο μεταξύ τους όσο και με τη σχολική γραμματική Δημοτικού. Για τον διπλό αυτόν σκοπό της περιγραφής των δεδομένων και της ενιαιοποίησης της ορολογίας,

² Για τις έννοιες αυτές βλ. πιο πάνω στη θεωρητική εισαγωγή.

³ Βλ. π.χ. Χαραλαμπόπουλος, Α. & Σ. Χατζησαββίδης 1997. *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας. Θεωρία και πρακτική εφαρμογή*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

χρησιμοποιείται ένα σύνολο σταθερών ταξινομικών κατηγοριών και υποκατηγοριών, που λειτουργεί ως πλέγμα κριτηρίων στη βάση των οποίων ταξινομούνται τα θεματικά αντικείμενα των εγχειριδίων, καθώς και οι διδακτικοί χειρισμοί για καθένα από αυτά τα αντικείμενα (διδακτικές πρακτικές, γραμματισμοί κ.ά.).

Σε ό,τι αφορά ειδικά τη μεθοδολογική οργάνωση της ΒΔ, το ευρύτατο φάσμα γραμματικών, λεξιλογικών αλλά και κειμενικών δεδομένων που περιλαμβάνεται στα εγχειρίδια καθιστούσε αναγκαία την κωδικοποίηση αυτών των στοιχείων και την αναγωγή τους σε ένα πεπερασμένο αριθμό επαναλαμβανόμενων ταξινομικών κατηγοριών. Οι σταθερές αυτές κατηγορίες θα διευκόλυναν την περιήγηση στη ΒΔ και τη στοχευμένη αναζήτηση όρων και θα συναπάρτιζαν ταυτόχρονα μια πρόταση περιγραφής των εγχειριδίων, με μετρήσιμα μεγέθη, στις ποικίλες θεματολογικές και διδακτικές τους διαστάσεις. Με βάση τη συλλογιστική αυτή και συνολικά τον χρηστικό χαρακτήρα της ΒΔ, επιλέχθηκαν κατηγορίες που δεν είναι ούτε πολύ εξειδικευμένες ούτε πολύ γενικές. Έτσι, δεν επιλέχθηκαν λεπτομέρειες που ενδέχεται να έχουν συγκριτικά μικρή διδακτική αξία, ενώ ακόμα και οι ευρύτερες κατηγορίες που χρησιμοποιούνται έχουν συγκεκριμένη πληροφοριακή αξία για κάποιο διδακτικό πεδίο. Οι κατηγορίες που επιλέχθηκαν παρουσιάζονται στην ενότητα 4 πιο κάτω.

Οι βασικοί εννοιολογικοί άξονες που καθοδήγησαν τις ταξινομικές διακρίσεις της ΒΔ προέρχονται από τον «ρόμβο της γλωσσικής εκπαίδευσης», ένα μοντέλο ανάλυσης του σχολικού λόγου που έχει προταθεί από τον Δ. Κουτσογιάννη⁴ και διακρίνει τέσσερις βασικές πλευρές της γλωσσικής εκπαίδευσης: τις «Γνώσεις για τη Γλώσσα» (γραμματική, κειμενικά είδη ...), τις «Γνώσεις για τον Κόσμο» (πολιτισμικές και κοινωνικές πλευρές της πραγματικότητας, αξίες, πρότυπα ...), τους «Γραμματισμούς» (δεξιότητες που καλλιεργούνται στο σχολείο) και τις «Διδακτικές Πρακτικές» (είδη διδακτικής Προσφοράς, όπως κείμενα, θεωρία, και Ζήτησης, όπως ασκήσεις, εργασίες).

Αντίστοιχα, οι βασικές εννοιολογικές διακρίσεις της ΒΔ, όπως αυτές αποτυπώνονται στις ταξινομικές κατηγορίες των φίλτρων αναζήτησης, είναι οι γενικές κατηγορίες «Στοιχείο» (αφορά τις συγκεκριμένες Γνώσεις για τη Γλώσσα που ταυτοποιούνται στα εγχειρίδια), «Γραμματισμοί», «Διδακτική πρακτική: προσφορά» και «Διδακτική πρακτική: ζήτηση». Ο άξονας των Γνώσεων για τον Κόσμο δεν συμπεριλήφθηκε στη ΒΔ ως ανεξάρτητη κατηγορία, γιατί σπάνια υπάρχει στα εγχειρίδια ρητή σύνδεση των Γνώσεων για τη Γλώσσα με την ανάγνωση και κατανόηση όψεων της πραγματικότητας και του κόσμου. Μια τέτοια προσέγγιση συναντάται σε εκδοχές του κριτικού γραμματισμού, που δεν ήταν όμως ευρύτερα γνωστές στην Ελλάδα κατά την εποχή σύνταξης των εγχειριδίων. Η προτεραιότητα ανήκει στα κειμενικά είδη και η αναφορά Γνώσεων για τον Κόσμο, όπου υπάρχει, δεν είναι συνήθως παρά μεσολαβημένο επακόλουθο της ενασχόλησης με τα κείμενα.⁵

Τέλος, επιστρέφοντας στην καταγραφή των δεδομένων, πρέπει να σημειωθεί ότι η καταγραφή αυτή είναι μεν εξαντλητική ως προς τις συγκεκριμένες κατηγορίες κωδικοποίησης της ΒΔ αλλά όχι ως προς τα πρωτογενή δεδομένα των εγχειριδίων συνολικά. Αυτό σημαίνει ότι ένα (μικρό σχετικά) μέρος των δεδομένων δεν καταγράφηκε, γιατί συμπεριλάμβανε άτυπες –από τη σκοπιά αυτής της κωδικοποίησης– διδακτικές οντότητες και ιδιαίτερα:

- ερωτήσεις κατανόησης κειμένων, όταν δεν συνεισέφεραν άμεσα στην κειμενολογική διδασκαλία,
- ορισμένες ασκήσεις γενικής φύσης που δεν εστιάζονταν σε συγκεκριμένα γραμματικά φαινόμενα, όπως ορθογραφικές ασκήσεις γενικού σκοπού,
- μερικές ασκήσεις παραγωγής λόγου που δεν στόχευαν συγκεκριμένα στην εξοικείωση με κάποιο κειμενικό είδος / τύπο σε δεδομένο καταστασιακό περιβάλλον ή / και στην εξάσκηση σε κάποιο γραμματικό φαινόμενο.

⁴ Βλ. θεωρητική εισαγωγή πιο πάνω και Κουτσογιάννης Δ. κ.ά. 2015, ό.π., σ. 72 κ.ε.

⁵ Σε σύγκριση με τον κριτικό γραμματισμό (αλλά και τον αναγνωριστικό γραμματισμό της δομιστικής προσέγγισης), η κειμενοκεντρική προσέγγιση δεν δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στις Γνώσεις για τον Κόσμο. Βλ. σχετικά Κουτσογιάννης Δ. κ.ά. 2015, ό.π., σ. 81-82.

3. Αξιοποίηση της ΒΔ στη διδακτική πράξη και αλλού

Η ΒΔ μπορεί να αξιοποιηθεί από την / τον εκπαιδευτικό σε μια σειρά από ζητήματα που αφορούν την οργάνωση της γλωσσικής διδασκαλίας. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ελέγξουν συγκεντρωτικά, οποιαδήποτε στιγμή, τα διδακτικά αντικείμενα ανά τάξη:

- Σε ό,τι αφορά τη διδαγμένη ύλη: ποια στοιχεία των εγχειριδίων έχουν (καταρχή) διδαχτεί στους μαθητές σε προηγούμενες τάξεις και γενικά ποιες γνώσεις μπορούν να θεωρήσουν ότι έχουν κατακτηθεί σε προγενέστερο χρόνο. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί θα είναι σε θέση να ελέγξουν γενικά την πρόοδο μιας τάξης αλλά και ειδικότερα σημεία προόδου.
- Σε ό,τι αφορά τη διδακτέα ύλη: ποια στοιχεία πρέπει να συμπεριληφθούν στον διδακτικό σχεδιασμό συνυπολογίζοντας τη διδαγμένη ύλη, τα υλικά των εγχειριδίων και το δυναμικό της τάξης.

Σημειώνεται ότι η ποικιλία πληροφοριών που περιλαμβάνεται στο λήμμα κάθε θεματικού αντικείμενου και σχετίζεται με τους εκάστοτε γραμματισμούς και διδακτικές πρακτικές, τα προβλήματα γραμματικής ομοιογένειας κ.ά. θα επιτρέψει στους εκπαιδευτικούς να προσδιορίσουν και να σχεδιάσουν με ακρίβεια τα διδακτικά ζητούμενα για μια τάξη, ανάλογα και με τις δυνατότητες που παρέχουν τα εγχειρίδια.

Η ΒΔ μπορεί, εξάλλου, να χρησιμοποιηθεί και για ερευνητικούς σκοπούς, που αφορούν π.χ.:

- συγκριτικές αναλύσεις δεδομένων πάνω στη διδακτέα ύλη ή τις μεθόδους διδασκαλίας (είδη γραμματισμών, διδακτικών πρακτικών κ.λπ.) του εγχειριδίου ανά τάξη,
- την ταυτοποίηση των διδακτικών σχημάτων που χρησιμοποιούνται και την αναγωγή τους σε γλωσσοδιδακτικές θεωρίες,
- την ποιοτική και ποσοτική αποτίμηση του υλικού ανά τάξη σε σχέση με τους γραμματισμούς, τα κειμενικά είδη και την πολυτροπικότητα, τα είδη ασκήσεων κ.ά.

Πρέπει, επίσης, να τονιστεί, όπως προαναφέρθηκε, ότι ένας βασικός στόχος της παρούσας ΒΔ είναι να εντοπίσει και να εξομαλύνει τις αποκλίσεις στη γραμματική και κειμενική ορολογία και περιγραφή που διαπιστώνονται μερικές φορές ανάμεσα στα ίδια τα εγχειρίδια από τη μια τάξη στην άλλη, αλλά και ορισμένες διαφοροποιήσεις των εγχειριδίων σε σχέση με τη γραμματική Δημοτικού, καθώς και με τα Προγράμματα Σπουδών του Δημοτικού. Ο στόχος αυτός, με άλλα λόγια, είναι η κατά το δυνατό *ενιαιοποίηση* της γραμματικής και κειμενικής ορολογίας και περιγραφής στο Δημοτικό, κάτι που ενδιαφέρει τόσο σε θεωρητικό όσο και, ιδίως, σε διδακτικό επίπεδο, εφόσον θα μπορούσε να συντελέσει στο να αποφευχθούν ποικίλες παρενέργειες στη διδακτική εφαρμογή.

Στο κείμενο με τίτλο «Επισημάνσεις στη γραμματική διδασκαλία των εγχειριδίων του Δημοτικού», που ακολουθεί το παρόν, παρατίθενται και σχολιάζονται παραδείγματα από τις χαρακτηριστικότερες αποκλίσεις οι οποίες εντοπίζονται γενικά στα εγχειρίδια σε σχέση με τη διδασκαλία της γραμματικής. Εξάλλου, στο πεδίο «Στοιχείο» ορισμένων λημμάτων, όπως εξηγείται παρακάτω, έχουν προστεθεί ενεργοί σύνδεσμοι (hot link) με αντίστοιχα σχόλια πάνω στη γραμματική διδασκαλία, τα οποία αφορούν επιμέρους τάξεις. Τέλος, σχετικά σχόλια που αφορούν επιμέρους τάξεις έχουν προστεθεί και στο πεδίο «Σημειώσεις» (βλ. και πιο κάτω). Σε ό,τι αφορά την κειμενική διδασκαλία, σχόλια για επιμέρους τάξεις υπάρχουν επίσης τόσο σε ενεργούς συνδέσμους όσο και στο πεδίο «Σημειώσεις» των λημμάτων.

4. Τα λήμματα της ΒΔ

4.1. Πεδία και κατηγορίες που απαρτίζουν τα λήμματα

Η ΒΔ είναι οργανωμένη σε 1.141 λήμματα στο εσωτερικό των οποίων μπορούν να αναζητηθούν δι-αφορετικοί όροι με τους τρόπους που περιγράφονται πιο κάτω (ενότητα 6). Η αναζήτηση ενός όρου

επιστρέφει το συνολικό λήμμα όπου απαντά αυτός ο όρος. Σε κάθε λήμμα καταγράφεται ένα μοναδικό διδακτικό αντικείμενο και μια επιμέρους ενότητα γλωσσικής διδασκαλίας, που καταλαμβάνει συνήθως μία ή δύο σελίδες των εγχειριδίων. Η ενότητα αυτή (και το συναφές λήμμα-καταγραφή) μπορεί να αφορά κάποια κλίση ουσιαστικών ή ρημάτων, ένα είδος δευτερευουσών προτάσεων ή επιρρημάτων, κάποιο κειμενικό είδος κ.ο.κ. Από τη σκοπιά αυτή, ένα λήμμα της ΒΔ θεωρείται ότι αντιστοιχεί στην ελάχιστη διδακτική μονάδα των εγχειριδίων.

Διευκρινίζεται ότι ένα διδακτικό αντικείμενο, όπως απαντά στα εγχειρίδια, μπορεί να έχει *σύνθετη* μορφή, δηλαδή μια συγκεκριμένη στοχοθεσία είναι δυνατό να εμπλέκει συγχρόνως περισσότερα από ένα γραμματικά και / ή κειμενικά δεδομένα. Για παράδειγμα, η γενική πτώση διδάσκεται ως μορφολογική κατηγορία και συγχρόνως ως ετερόπτωτος προσδιορισμός στην Δ' τάξη (Βιβλίο Μαθητή, α' τεύχ., σ. 60), το κειμενικό είδος της διαφήμισης διδάσκεται στην ΣΤ' τάξη (Βιβλίο Μαθητή, α' τεύχ., σ. 56-57) μαζί με τα γλωσσικά μέσα που το οργανώνουν, όπως εγκλίσεις και επίθετα κ.ο.κ. Ενοείται ότι στις περιπτώσεις αυτές καθένα από τα διδακτικά αντικείμενα θεωρείται ενιαίο και καταγράφεται στη ΒΔ σε ένα μοναδικό λήμμα.

Ένα λήμμα περιλαμβάνει δυο κύρια μέρη:

- α. τον *τίτλο* του λήμματος, που χρησιμεύει για την ταυτοποίηση των αντικειμένων στα διδακτικά εγχειρίδια και παραπέμπει στην *Ενότητα*, την *Τάξη*, το *Β.Μ.* ή *Τ.Ε.* (= Βιβλίο Μαθητή ή Τετράδιο Εργασιών), το *Τεύχος* όπου συναντάται το στοιχείο (ως γνωστό, κάθε Β.Μ. και κάθε Τ.Ε. αποτελείται από 2 ή 3 τεύχη) και τον αριθμό σελίδας (ή αριθμούς σελίδων) και

Πίνακας 1. Τίτλος λήμματος

Τάξη Α, Ενότητα 1, α' τ., σ. 10-19, Βιβλίο μαθητή *
Τάξη Α, Ενότητα 1, α' τ., σ. 8-15, Τετράδιο εργασιών *
Τάξη Α, Ενότητα 2, α' τ., σ. 22-23, Βιβλίο μαθητή *
Τάξη Α, Ενότητα 2, α' τ., σ. 16-17, Τετράδιο εργασιών *
Τάξη Α, Ενότητα 2, α' τ., σ. 24-25, Βιβλίο μαθητή *
Τάξη Α, Ενότητα 2, α' τ., σ. 18-19, Τετράδιο εργασιών *

- β. τα *περιεχόμενα* ή *πεδία* του λήμματος. Τα περιεχόμενα αυτά αποκαλύπτονται με ένα κλικ του ποντικιού πάνω στον τίτλο του λήμματος και περιλαμβάνουν, ανάλογα με την περίπτωση, 5 έως 7 πεδία / τμήματα. Στο εσωτερικό καθενός από τα πεδία καταγράφονται πληροφορίες διαφορετικών ειδών.

Πίνακας 2. Πεδία λήμματος

Τάξη Α, Ενότητα 2, α' τ., σ. 34-35, Βιβλίο μαθητή *	
Στοιχείο	εκμάθηση γραμμάτων: φωνήεντα
Επίπεδο	ορθογραφικό • φωνητικό
Σελίδα/ες	σ. 34-35
Γραμματισμοί	αναγνώριση γραμματικών στοιχείων • αντιστοίχιση εικόνας και λόγου ασκήσεις σε επίπεδο λέξης
Διδακτική πρακτική: προσφορά	κείμενο • πολυτροπικό κείμενο
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	πολυτροπικές ασκήσεις κλειστού τύπου: αναγνώριση
Σημειώσεις	διδάσκεται το γράμμα ο

Ακολουθεί η περιγραφή κάθε πεδίου.

4.2. Πεδίο «Στοιχείο»

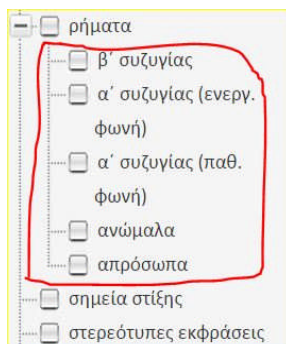
Το πεδίο «Στοιχείο» περιλαμβάνει τα επιμέρους αντικείμενα που διδάσκονται στα εγχειρίδια και που έχουν ταξινομηθεί σε 151 περιπτώσεις – 102 κύριες κατηγορίες και 49 υποκατηγορίες που ανήκουν σε ορισμένες από τις κύριες κατηγορίες. Ο αριθμός αυτός στοιχείων περιλαμβάνει το σύνολο της γραμματικής και κειμενολογικής διδασκαλίας (δηλαδή των Γνώσεων για τη Γλώσσα) που περιέχεται στα εγχειρίδια. Τα στοιχεία αντιστοιχούν σε ισάριθμα φίλτρα αναζήτησης που είναι ενσωματωμένα στις δυνατότητες αναζήτησης του ιστοχώρου. Πρόκειται, εκ πρώτης όψευς, για μεγάλο αριθμό, αν ληφθεί υπόψη ότι ο χρήστης πρέπει να διευκολυνθεί στο να διαχειρίζεται άκοπα τις λειτουργίες αναζήτησης του ιστοχώρου. Ωστόσο, το γεγονός είναι ότι ο αριθμός αυτός περιλαμβάνει τις συχνότερες μόνο από τις πιθανές υποπεριπτώσεις των θεματικών αντικειμένων και θα ήταν κατά πολύ μεγαλύτερος αν συμπεριλαμβάνονταν όλες. Έτσι, ορισμένα γραμματικά δεδομένα, για λόγους οικονομίας, δεν (υπο)κατηγοριοποιήθηκαν ως στοιχεία και συνεπώς δεν εμφανίζονται στο εν λόγω πεδίο. Ως τέτοια δεδομένα μπορούν να αναφερθούν: η διάκριση μεταξύ των διάφορων ονοματικών κλίσεων (π.χ. κλίσεις ουσιαστικών κατά το γένος, κλίσεις λόγιων και μη λόγιων επιθέτων), μεταξύ ρηματικών χρόνων, μεταξύ ειδών αντωνυμιών, μεταξύ δευτερευουσών προτάσεων, μεταξύ ειδών παραγώγων ή συνθέτων κ.ά. Σε αντιστάθμισμα, οι συναφείς πληροφορίες έχουν συμπεριληφθεί στο πεδίο «Σημειώσεις» των λημμάτων, όπου θα ανατρέξει ο χρήστης για να πληροφορηθεί για ποια επιμέρους περίπτωση του στοιχείου γίνεται λόγος, π.χ., για ποια ονοματική κλίση πρόκειται, για ποιο είδος αντωνυμίας, για ποιο είδος δευτερευουσών, για ποια παραγωγική κατάληξη, ποιος μεμονωμένος ρηματικός χρόνος διδάσκεται κ.ο.κ., όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί.

Πίνακας 3. Πεδίο «Στοιχείο»

Τάξη Β, Ενότητα 22, β' τ., σ. 65, Τετράδιο εργασιών *	
Στοιχείο	ρήματα α' συζυγίας (ενεργ. φωνή)
Επίπεδο	μορφολογικό
Σελίδα/ες	σ. 65
Γραμματισμοί	ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου – σε επίπεδο λέξης γράψιμο γραμματικών στοιχείων
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	ασκήσεις κλειστού τύπου: αλλαγή χρόνων, συμπλήρωση πίνακα
Σημειώσεις	ζητούνται τύποι παρατατικού και αορίστου οριστικής των σχετικών ρημάτων

Στο πεδίο «Στοιχείο» τα δεδομένα καταχωρούνται σε συνεχές κείμενο και δεν είναι ορατή η διάκριση ανάμεσα στις κύριες κατηγορίες και τις υποκατηγορίες τους. Έτσι, όταν αναγράφεται «ρήματα Α' συζυγίας (ενεργ. φωνή)» ή «ρήματα Α' συζυγίας (παθ. φωνή)», το πεδίο αυτό συνδυάζει την κύρια κατηγορία «ρήματα» με την υποκατηγορία «Α' συζυγία (ενεργ. φωνή)» στην πρώτη περίπτωση και με την υποκατηγορία «Α' συζυγία (παθ. φωνή)» στη δεύτερη. Η ιεράρχηση όμως αυτή είναι ορατή στα σχετικά φίλτρα αναζήτησης, στα οποία θα ανατρέξει ο χρήστης, αν θέλει να έχει πλήρη εικόνα –και να κάνει πλήρη χρήση– της (υπο)κατηγοριοποίησης των διδακτικών αντικειμένων.

Πίνακας 4. Υποκατηγορίες που εμφανίζονται στα φίλτρα αναζήτησης

Από την άλλη πλευρά, το πεδίο «Στοιχείο» μπορεί να περιλαμβάνει δύο ή και περισσότερες κύριες κατηγορίες, που χωρίζονται στην περίπτωση αυτή από ένα ειδικό τυπογραφικό σύμβολο (•, κουκκίδα ή βούλα, αγγλ. bullet) και δεν εμφανίζονται ως συνεχές κείμενο. Ο χρήστης πρέπει εδώ να έχει υπόψη του ότι η συνεμφάνιση δυο ή περισσότερων κύριων κατηγοριών υποδηλώνει εδώ την παρουσία ενός σύνθετου αλλά ενιαίου διδακτικού αντικειμένου (βλ και ενότητα 4.1 πιο πάνω). Πιο συγκεκριμένα, υποδηλώνεται ότι αυτά τα στοιχεία συνδυάζονται στη στοχοθεσία ή και τη διδακτική πρακτική που προτείνει το εγχειρίδιο με τρόπο που δεν μπορούν να περιγραφούν ατομικά. Π.χ. όταν στο πεδίο «Στοιχείο» ενός λήμματος αναφέρονται χωριστά οι δυο κατηγορίες «άρθρα» και «αντωνυμίες», αυτό μπορεί να παραπέμπει στο ότι τα εν λόγω γραμματικά αντικείμενα παρουσιάζονται συνδυαστικά σε μια δεδομένη περίπτωση και πιο συγκεκριμένα ότι διδάσκεται η διάκριση μεταξύ οριστικών άρθρων και αδύνατων τύπων των προσωπικών αντωνυμιών (η διευκρίνιση παρέχεται ρητά στο πεδίο «Σημειώσεις» των σχετικών λημμάτων). Ένα άλλο παράδειγμα είναι κάποιο λήμμα το στοιχείο του οποίου περιλαμβάνει συνδυαστικά τις κατηγορίες «πολυσημία» και «στερεότυπες εκφράσεις»: σε αυτή την περίπτωση, διδάσκεται κάποια πολυσημική λέξη και παράλληλα παρουσιάζονται στερεότυπες εκφράσεις που περιλαμβάνουν πολυσημικές χρήσεις της ίδιας λέξης (η απαραίτητη διευκρίνιση δίνεται κι εδώ στο πεδίο «Σημειώσεις» των συναφών λημμάτων).

Πίνακας 5. Συνεμφάνιση στοιχείων

Τάξη Γ, Ενότητα Στο σπίτι και στη γειτονιά, α' τ., σ. 31, Βιβλίο μαθητή *	
Στοιχείο	πολυσημία • στερεότυπες εκφράσεις
Επίπεδο	λεξιλογικό • σημασιολογικό
Σελίδα/ες	σ. 31
Γραμματισμοί	αναγνώριση και γράψιμο γραμματικών στοιχείων ασκήσεις σε επίπεδο πρότασης
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	ασκήσεις κλειστού τύπου: γράψιμο, σωστό-λάθος
Σημειώσεις	διδάσκονται 1. ορισμένες πολυσημικές χρήσεις του ρήματος <i>βγαίνω</i> και 2. στερεότυπες εκφράσεις με το ίδιο ρήμα (π.χ. <i>βγαίνω από τα ρούχα μου</i>)

Το πεδίο «Στοιχείο» περιέχει επίσης, σε επιλεγμένες περιπτώσεις, ενεργούς συνδέσμους (hot link) οι οποίοι παραπέμπουν σε σύντομα σχόλια που ενημερώνουν για ορισμένα προβλήματα ορολογίας και περιγραφής. Τα κείμενα αυτά εμφανίζονται, όταν ο χρήστης τοποθετήσει το ποντίκι πάνω στη λέξη που περιέχει τον σύνδεσμο (mouse over), λέξη που επισημαίνεται στην περίπτωση αυτή με διαφορετικό (κόκκινο) χρώμα. Διευκρινίζεται ότι, σε αντίθεση με τα κείμενα των λημμάτων, δεν μπορούν να γίνουν αναζητήσεις στα κείμενα των ενεργών συνδέσμων.

4.3. Πεδίο «Επίπεδο»

Το πεδίο «Επίπεδο» κατηγοριοποιεί τα θεματικά στοιχεία του προηγούμενου πεδίου σε 9 επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης (και ισάριθμα φίλτρα αναζήτησης): φωνητικό, μορφολογικό, συντακτικό, ορθογραφικό, σημασιολογικό, λεξιλογικό, κειμενικό, πραγματολογικό και υφολογικό. Σημειώνεται ότι δεν χρειάστηκε να προστεθεί ένα *φωνολογικό* επίπεδο, εφόσον τα εγχειρίδια δεν κάνουν διάκριση μεταξύ φωνητικής και φωνολογίας. Όπως διαπιστώνεται, στα παραδοσιακά γραμματικά επίπεδα προστέθηκε το κειμενικό, κάτι απαραίτητο λόγω της έκτασης της κειμενικής διδασκαλίας στα εγχειρίδια, καθώς και το πραγματολογικό και το υφολογικό επίπεδο. Τα δυο τελευταία δεν συναντώνται πολύ συχνά στα εγχειρίδια ούτε παρουσιάζονται αναλυτικά στη σχολική γραμματική, αλλά συμπεριλήφθηκαν τόσο για λόγους πληρότητας όσο και γιατί παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον στο πλαίσιο των νεότερων διδακτικών προσεγγίσεων.

Σε ό,τι αφορά το ίδιο πεδίο, ο χρήστης θα παρατηρήσει ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, ένα θεματικό στοιχείο συσχετίζεται σταθερά με περισσότερα από ένα γλωσσικά επίπεδα, λόγω της ιδιαιτερότητας αυτού του στοιχείου: π.χ. η «έγκλιση τόνου», που συσχετίζεται σταθερά τόσο με το «φωνητικό» όσο και με το «ορθογραφικό» επίπεδο, εφόσον η διδασκαλία του φαινομένου περιλαμβάνει κανονικά και τις δύο αυτές πλευρές. Εξάλλου, ένα στοιχείο μπορεί να συσχετίζεται ευκαιριακά με περισσότερα από ένα γλωσσικά επίπεδα λόγω αντίστοιχης διδακτικής διαχείρισης αυτού του στοιχείου από τις / τους συγγραφείς ενός εγχειριδίου. Π.χ. το στοιχείο «παραγωγή» ενδέχεται να παραπέμπει μερικές φορές όχι μόνο στο λεξιλογικό αλλά και στο ορθογραφικό επίπεδο και τούτο όποτε οι συγγραφείς αποσκοπούν στο να διδάξουν συμπληρωματικά την ορθογραφία ορισμένων παραγωγικών καταλήξεων. Σχετικές διευκρινίσεις περιλαμβάνονται και στην περίπτωση αυτή στο πεδίο «Σημειώσεις». Όταν το πεδίο «Επίπεδο» περιλαμβάνει περισσότερες από μία κατηγορίες, αυτές χωρίζονται με το τυπογραφικό σύμβολο της *κουκκίδας* (ή *βούλας*, •).

Πίνακας 6. Συνεμφάνιση επιπέδων

Τάξη Δ, Ενότητα 1, α' τ., σ. 20, Τετράδιο εργασιών *	
Στοιχείο	επίθετα • παραγωγή
Επίπεδο	λεξιλογικό • ορθογραφικό
Σελίδα/ες	σ. 20
Γραμματισμοί	ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου • γράψιμο γραμματικών στοιχείων
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	ασκήσεις κλειστού τύπου: συμπλήρωση κενών
Σημειώσεις	ζητείται (μεταξύ άλλων) η ορθογράφηση επιθέτων σε -εινός, -ηνός, -υνος

4.4. Πεδίο «Σελίδα»

Στο πεδίο «Σελίδα» καταγράφεται ο αριθμός σελίδας (ή αριθμοί σελίδων) του εγχειριδίου όπου εντοπίζεται το υπό εξέταση στοιχείο (ή στοιχεία). Το πρακτικό ενδιαφέρον του πεδίου αυτού είναι ότι προσφέρει τον σύνδεσμο (link) για ένα αρχείο pdf το οποίο περιλαμβάνει τη σελίδα ή τις σελίδες του εγχειριδίου που αντιστοιχούν στα εκάστοτε περιεχόμενα του λήμματος. Έτσι, με ένα κλικ του ποντικιού πάνω στον αριθμό σελίδας ο χρήστης μπορεί να εμφανίσει το αρχείο αυτό σε άλλη καρτέλα ή παράθυρο του φυλλομετρητή –ή και να το αποθηκεύσει με δεξί κλικ–, ώστε να μπορεί να αντιπαραβάλει το λήμμα-καταγραφή της ΒΔ με την έντυπη πηγή του.

4.5. Πεδίο «Γραμματισμοί»

Το πεδίο αυτό περιλαμβάνει στα αντίστοιχα φίλτρα αναζήτησης 13 κύριες κατηγορίες και 26 υποκατηγορίες. Οι βασικοί άξονες γραμματισμού αφορούν τις γνώσεις για τη γλώσσα (και γενικά τον λόγο, μονοτροπικό ή πολυτροπικό) και σε αυτό το πλαίσιο αναφέρεται αρχικά το κατά πόσο γίνεται αναγνώριση και / ή γράψιμο του εκάστοτε διδακτικού αντικειμένου (ή αντικειμένων) που αναφέρεται στο πεδίο «Στοιχείο», π.χ.

Πίνακας 7. Γραμματισμοί

Τάξη Β, Ενότητα 11, β' τ., σ. 37, Βιβλίο μαθητή *	
Στοιχείο	ουσιαστικά
Επίπεδο	μορφολογικό
Σελίδα/ες	σ. 37
Γραμματισμοί	αναγνώριση και γράψιμο γραμματικών στοιχείων • ασκήσεις σε επίπεδο λέξης

Μια βασική διάκριση αφορά εδώ τους γραμματισμούς που σχετίζονται με τις γραμματικές οντότητες από τη μια πλευρά και με τις κειμενικές οντότητες από την άλλη. Ως γραμματικές οντότητες νοούνται όλα όσα περιλαμβάνονται στη σχολική γραμματική με εξαίρεση τα κειμενικά είδη. Έτσι, ένα στοιχείο όπως π.χ. οι «δευτερεύουσες προτάσεις», που ανήκει στο συντακτικό επίπεδο, κατηγοριοποιείται στο πεδίο των γραμματισμών με τους όρους «αναγνώριση και / ή γράψιμο γραμματικών στοιχείων», δεδομένου ότι η σύνταξη αποτελεί μέρος της σχολικής γραμματικής Δημοτικού.

Πίνακας 8. Γραμματισμοί: αναγνώριση και / ή γράψιμο γραμματικών στοιχείων

Τάξη Ε, Ενότητα 4, α' τ., σ. 36-38, Τετράδιο εργασιών *	
Στοιχείο	δευτερεύουσες προτάσεις
Επίπεδο	συντακτικό
Σελίδα/ες	σ. 36-38
Γραμματισμοί	ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου • γράψιμο γραμματικών στοιχείων

Όσον αφορά τα κείμενα, γίνεται τριπλή διάκριση ανάμεσα στα «κειμενικά είδη», στους γενικούς «κειμενικούς τύπους» (περιγραφή, αφήγηση, επιχειρηματολογία) και στα «κειμενικά στοιχεία»: η τελευταία αυτή κατηγορία αφορά στοιχεία που θεωρούνται εδώ συστατικά (δομικά) μέρη κειμενικών ειδών και όχι αυθύπαρκτα κειμενικά είδη και αναφέρεται στις εξής διδακτικές οντότητες: παράγραφοι, ευθύς και πλάγιος λόγος, τίτλοι παραγράφων και άρθρων, λεζάντες. Παράδειγμα:

Πίνακας 9. Γραμματισμοί: αναγνώριση και / ή γράψιμο κειμενικών στοιχείων

Τάξη Β, Ενότητα 13, β' τ., σ. 7-9, Τετράδιο εργασιών *	
Στοιχείο	λεζάντες
Επίπεδο	κειμενικό
Σελίδα/ες	σ. 7-9
Γραμματισμοί	αναγνώριση και γράψιμο κειμενικών στοιχείων αντιστοίχιση εικόνας και λόγου • ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου

Άλλες κατηγορίες που εμφανίζονται στο συγκεκριμένο πεδίο αφορούν:

- το κατά πόσο οι ασκήσεις ή δραστηριότητες που σχετίζονται με το εκάστοτε στοιχείο υλοποιούνται σε επίπεδο λέξης, πρότασης ή κειμένου ή ενός συνδυασμού των τριών,
- την εξήγηση της (σημασιολογικής) λειτουργίας ορισμένων μορφολογικών ή συντακτικών στοιχείων και
- την κειμενική χρήση μορφολογικών, λεξιλογικών κ.λπ. στοιχείων, σε περιπτώσεις όπου διδάσκεται κάποιο κειμενικό είδος σε συνδυασμό με γραμματικά στοιχεία.

Παράδειγμα που συνδυάζει τα τρία αυτά είδη κατηγοριών:

Πίνακας 10. Είδη γραμματισμών

Τάξη Δ, Ενότητα 5, α' τ., σ. 79-82, Βιβλίο μαθητή *	
Στοιχείο	εγκλίσεις: οριστική – προστακτική – υποτακτική • οδηγίες
Επίπεδο	κειμενικό • μορφολογικό • ορθογραφικό • πραγματολογικό • σημασιολογικό
Σελίδα/ες	σ. 79-82
Γραμματισμοί	αναγνώριση κειμενικού είδους • αναγνώριση και γράψιμο γραμματικών στοιχείων • ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου – σε επίπεδο πρότασης εξήγηση της λειτουργίας μορφολογικών στοιχείων κειμενική χρήση μορφολογικών στοιχείων

Ακόμα, μερικές άλλες κύριες κατηγορίες του εν λόγω πεδίου παραπέμπουν σε ειδικότερες δεξιότητες στην ανάπτυξη των οποίων στοχεύουν τα εγχειρίδια, όπως η πύκνωση κειμένου και η χρήση του σχολικού λεξικού ή της γραμματικής.

Τέλος, στο πεδίο των γραμματισμών περιλαμβάνεται η διάσταση του πολυτροπικού λόγου, που απεικονίζεται αφενός στην κύρια κατηγορία «αντιστοίχιση εικόνας και λόγου» και αφετέρου σε ορισμένες υποκατηγορίες που αφορούν την ταυτοποίηση πολυτροπικών κειμενικών ειδών.

Πίνακας 11. Γραμματισμοί: πολυτροπικά είδη λόγου

Τάξη ΣΤ, Ενότητα 15, γ' τ., σ. 50-51, Βιβλίο μαθητή	
Στοιχείο	αφίσα
Επίπεδο	κειμενικό
Σελίδα/ες	σ. 50-51
Γραμματισμοί	αναγνώριση και γράψιμο πολυτροπικού κειμενικού είδους • αντιστοίχιση εικόνας και λόγου • ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου και με αφητηρία κείμενο

Το πεδίο «Γραμματισμοί» των λημμάτων περιλαμβάνει κατά κανόνα δυο ή περισσότερες κύριες κατηγορίες (π.χ. «αναγνώριση ...», «κειμενική χρήση ...», «χρήση λεξικού»), που χωρίζονται μεταξύ τους είτε με αλλαγή γραμμής είτε, αν οι κατηγορίες αυτές χωρούν σε μια γραμμή, με το σύμβολο της *κουκκίδας* (βούλας, •). Εξάλλου, όταν παρατίθενται περισσότερες από μία υποκατηγορίες για μια κύρια κατηγορία του πεδίου, αυτές χωρίζονται με μεγάλη παύλα (–) (βλ. π.χ. πίν. 10 πιο πάνω).

4.6. Πεδίο «Διδακτική πρακτική: προσφορά»

Στο πεδίο αυτό, καθώς και στο συμμετρικό του πεδίο «Διδακτική πρακτική: ζήτηση», που ακολουθεί, εντοπίζεται συνήθως ο πυρήνας της διδακτικής πρότασης ενός εγχειριδίου σε συνάρτηση με ένα δεδομένο στοιχείο. Τα δυο αυτά πεδία αντιστοιχούν στο σύννηθες διδακτικό σχήμα σύμφωνα με το οποίο προσφέρεται στους μαθητές κάποια ύλη διδασκαλίας (κείμενα, θεωρία, πίνακες, οδηγίες για τη σύνταξη κειμένου ...) και, στη συνέχεια, ζητείται από αυτούς να ασχοληθούν με συναφείς ασκήσεις και δραστηριότητες (για τις διδακτικές έννοιες της Προσφοράς και της Ζήτησης βλ. πιο πάνω, ενότητα 2, και στη θεωρητική εισαγωγή).

Στη ΒΔ τα είδη διδακτικής προσφοράς έχουν ταξινομηθεί σε 12 κύριες κατηγορίες και 10 υποκατηγορίες, όπως αυτές παρατίθενται στα φίλτρα αναζήτησης. Συνήθως, η προσφορά αφορά στοιχεία θεωρίας ή επαγωγικής γνώσης, κείμενα, παραδείγματα, πίνακες και οδηγίες διάφορων ειδών (π.χ. για την παραγωγή κειμενικού είδους), είτε σωρευτικά είτε εναλλακτικά. Ειδικά για τη διδασκαλία των κειμενικών ειδών, χρησιμοποιούνται στη ΒΔ οι εξής κατηγορίες προσφοράς: «ανάλυση σε κειμενικά συστατικά», «έτοιμο [κειμενικό] πρότυπο», «ιστορία σε εικόνες» (ιστορία χωρίς λόγια που πρέπει να μετατραπεί, π.χ., σε λεκτική αφήγηση) και «πολυτροπικό κείμενο».

Πίνακας 12. Πεδίο «Διδακτική πρακτική: προσφορά»

Τάξη Ε, Ενότητα 4, α' τ., σ. 50-52, 55-56, Βιβλίο μαθητή *	
Στοιχείο	δευτερεύουσες προτάσεις • επίθετα • μετοχές • περιγραφή ανθρώπων – ζώων
Επίπεδο	κειμενικό • μορφολογικό • συντακτικό
Σελίδα/ες	σ. 50-52, 55-56
Γραμματισμοί	αναγνώριση και γράψιμο κειμενικού είδους • αντιστοίχιση εικόνας και λόγου ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου – σε επίπεδο πρότασης κειμενική χρήση γλωσσικών μέσων
Διδακτική πρακτική: προσφορά	ανάλυση σε κειμενικά συστατικά • θεωρία • κείμενο οδηγίες για τη σύνταξη κειμενικού είδους • παραδείγματα

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στην κατηγορία «επαγωγική γνώση» (τη διδακτική πορεία από τα γλωσσικά δεδομένα στη θεωρία), που συναντάται ιδιαίτερα στα εγχειρίδια των 4 πρώτων τάξεων του Δημοτικού (αλλά σχεδόν καθόλου σε εκείνα των 2 τελευταίων τάξεων). Η κατηγορία αυτή υλοποιείται στα εγχειρίδια με μια ποικιλία τρόπων, που αντιστοιχούν στη ΒΔ σε συναφείς υποκατηγορίες. Έτσι, στο πλαίσιο μιας επαγωγικής πορείας είναι δυνατό να παρατίθενται εναλλακτικά ή συνδυαστικά κλειστές ασκήσεις, κλειστές ερωτήσεις, παραδείγματα ή / και πίνακες. Η επαγωγική γνώση που αποκομίζεται από τους μαθητές συνοψίζεται συνήθως με ένα μικρό συμπέρασμα (στη ΒΔ αντιστοιχεί στην κατηγορία «σύνοψη»).

Πίνακας 13. Επαγωγική γνώση

Τάξη Β, Ενότητα 9, β' τ., σ. 9, Βιβλίο μαθητή *	
Στοιχείο	αντίθετα • συνώνυμα
Επίπεδο	σημασιολογικό
Σελίδα/ες	σ. 9
Γραμματισμοί	αναγνώριση γραμματικών στοιχείων • ασκήσεις σε επίπεδο λέξης
Διδακτική πρακτική: προσφορά	επαγωγική γνώση – κλειστές ασκήσεις: αντιστοίχιση • σύνοψη

Το πεδίο «Προσφορά» δεν εμφανίζεται σε όλα τα λήμματα. Ιδιαίτερα σε εκείνα που αφορούν στοιχεία από τα Τετράδια Εργασιών είναι συχνό να υπάρχει μόνο «ζήτηση» και να προϋποτίθεται ως γνωστή η «προσφορά» (π.χ. η θεωρία ή το κείμενο που αφορούν το στοιχείο), η οποία βρίσκεται κανονικά στο Βιβλίο Μαθητή. Επίσης, η «προσφορά» είναι δυνατό να απουσιάζει από λήμματα που έχουν ως βασικό αντικείμενο ανακεφαλαιωτικές ή επαναληπτικές ασκήσεις, η θεωρία των οποίων προϋποτίθεται γενικά από προηγούμενες ενότητες ή ακόμα και προηγούμενες τάξεις.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένες υποκατηγορίες αυτού του πεδίου διαθέτουν περαιτέρω υποδιαιρέσεις. Π.χ. η υποκατηγορία «κλειστές ασκήσεις» της κατηγορίας «επαγωγική γνώση» διαθέτει σε μια σειρά από λήμματα υποδιαιρέσεις όπως «συμπλήρωση κενών», «αναγνώριση σε κείμενο», «αντιστοίχιση» κ.ά. Οι υποδιαιρέσεις αυτές δεν έχουν ενταχθεί στα φίλτρα αναζήτησης, για λόγους οικονομίας, αλλά βρίσκονται καταγραμμένες στα σχετικά λήμματα και μπορούν να ανιχνευτούν στη ΒΔ με την πληκτρολόγηση των όρων στο πλαίσιο της αναζήτησης με ελεύθερο κείμενο.

Όπως και το πεδίο των γραμματισμών, το πεδίο της προσφοράς σε κάθε λήμμα περιλαμβάνει συνήθως δυο ή περισσότερες κύριες κατηγορίες (π.χ. «θεωρία», «κείμενο», «επαγωγική γνώση»), που διαχωρίζονται μεταξύ τους είτε με αλλαγή γραμμής είτε, αν οι κατηγορίες χωρούν στην ίδια γραμμή, με μια *κουκκίδα* (βούλα, •). Σημειώνεται, εξάλλου, ότι οι υποκατηγορίες του πεδίου δηλώνονται με μεγάλη παύλα (–) ή άνω και κάτω τελεία (:–) πριν από το όνομα της υποκατηγορίας (βλ. π.χ. πίν. 13 πιο πάνω).

4.7. Πεδίο «Διδακτική πρακτική: ζήτηση»

Το πεδίο αυτό διαθέτει μόνο 7 κύριες κατηγορίες, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι οι «ασκήσεις κλειστού τύπου» και η «παραγωγή κειμένου». Η έμφαση στα δυο αυτά είδη διδακτικής ζήτησης αντανάκλα τα δυο είδη πρακτικών γραμματισμού τα οποία κυριαρχούν στα γλωσσικά εγχειρίδια του Δημοτικού, που είναι, αφενός και κυρίως, η παραδοσιακή γραμματική διδασκαλία (στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η λεξιλογική) και, αφετέρου, ο γραμματισμός των κειμενικών ειδών. Από την άλλη πλευρά, συναντώνται επίσης κατηγορίες, όπως «ασκήσεις ανοιχτού τύπου», «αυτοαξιολόγηση» και «πολυτροπικές ασκήσεις», οι οποίες εμπλουτίζουν κατά περίπτωση τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις των εγχειριδίων, που μπορούν να ποικίλλουν από τη μια σχολική τάξη στην άλλη.

Το πεδίο αυτό χαρακτηρίζεται επίσης, σε αντιστάθμισμα του μικρού αριθμού κύριων κατηγοριών, από πολλές υποκατηγορίες –55 συνολικά–, περισσότερες απότι σε καθένα από τα άλλα πεδία.

Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στη λεπτομερή υποκατηγοριοποίηση της κατηγορίας «ασκήσεις κλειστού τύπου», όπως καταγράφεται στα φίλτρα αναζήτησης, και κατά μικρότερο λόγο στις υποδιαιρέσεις της κατηγορίας «παραγωγή κειμένου».

Πίνακας 14. Πεδίο «Διδακτική πρακτική: ζήτηση»

Τάξη Α, Ενότητα 6, β' τ., σ. 26-27, Τετράδιο εργασιών *	
Στοιχείο	εκμάθηση γραμμάτων: ευ/αυ • παραγωγή
Επίπεδο	λεξιλογικό • ορθογραφικό • φωνητικό
Σελίδα/ες	σ. 26-27
Γραμματισμοί	αναγνώριση και γράψιμο γραμματικών στοιχείων ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου – σε επίπεδο λέξης – σε επίπεδο πρότασης
Διδακτική πρακτική: προσφορά	πολυτροπικό κείμενο
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	ασκήσεις κλειστού τύπου: αντιγραφή, διάβασμα, συμπλήρωση κενών, συμπλήρωση πίνακα

Το πεδίο αυτό, όπως εκείνο της Προσφοράς, δεν εμφανίζεται σε όλα τα λήμματα: σε ορισμένα από αυτά, εμφανίζεται «προσφορά» αλλά όχι και «ζήτηση». Αυτό αφορά συνήθως καταγραφές ειδικών τμημάτων των Βιβλίων Μαθητή, ιδιαίτερα ανακεφαλαιώσεις ύλης και παραρτήματα γραμματικής που συναντώνται σε μερικά από τα εγχειρίδια.

Σημειώνεται ότι μια από τις υποκατηγορίες αυτού του πεδίου διαθέτει περαιτέρω υποδιαιρέσεις. Πρόκειται για την υποκατηγορία «[πολυτροπικές ασκήσεις] κλειστού τύπου», που διαθέτει υποδιαιρέσεις όπως «συμπλήρωση κενών», «αντιστοίχιση» κ.ά. Και σε αυτή την περίπτωση, οι υποδιαιρέσεις αυτές δεν εντάχθηκαν στα φίλτρα αναζήτησης αλλά καταγράφονται στα σχετικά λήμματα και μπορούν να ανιχνευτούν στη ΒΔ μέσω της αναζήτησης με ελεύθερο κείμενο.

Πίνακας 15. Πολυτροπικές ασκήσεις κλειστού τύπου

Τάξη Α, Ενότητα 2, α' τ., σ. 22-23, Τετράδιο εργασιών *	
Στοιχείο	εκμάθηση γραμμάτων: φωνήεντα • θεματικό λεξιλόγιο
Επίπεδο	λεξιλογικό • ορθογραφικό • σημασιολογικό • φωνητικό
Σελίδα/ες	σ. 22-23
Γραμματισμοί	αναγνώριση και γράψιμο γραμματικών στοιχείων • αντιστοίχιση εικόνας και λόγου • ασκήσεις σε επίπεδο λέξης – σε επίπεδο πρότασης
Διδακτική πρακτική: προσφορά	πολυτροπικό κείμενο
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	ασκήσεις κλειστού τύπου: αντιγραφή, διάβασμα, συμπλήρωση κενών πολυτροπικές ασκήσεις κλειστού τύπου: αναγνώριση, συμπλήρωση κενών

Και στο πεδίο αυτό οι κύριες κατηγορίες, όπως «ασκήσεις κλειστού τύπου», «παραγωγή λόγου», διαχωρίζονται μεταξύ τους με αλλαγή γραμμής ή, ενίοτε, με μια *κουκκίδα* (βούλα, •), ενώ οι υποκατηγορίες διακρίνονται από τις κύριες κατηγορίες με μια διπλή τελεία (:) ή μεγάλη παύλα (–) πριν από τον τίτλο της υποκατηγορίας (βλ. πίν. 15 πιο πάνω).

4.8. Πεδίο «Σημειώσεις»

Το τμήμα αυτό των λημμάτων είναι το μόνο πεδίο που δεν περιλαμβάνει κωδικοποίηση των διδακτικών υλικών με το σύστημα των σταθερών κατηγοριών. Έχουν καταχωρηθεί εδώ σε ελεύθερο κεί-

μενο, εκεί όπου κρίθηκε απαραίτητο, πρόσθετες πληροφορίες και ποικίλες παρατηρήσεις πάνω στα περιεχόμενα των υπόλοιπων πεδίων και ιδιαίτερα:

- Γίνεται ακριβέστερη ταυτοποίηση των στοιχείων στις περιπτώσεις όπου αυτό απαιτείται (π.χ. για ποια ακριβώς κλίση ουσιαστικών, για ποιο είδος δευτερευουσών προτάσεων ή για ποιες στερεότυπες εκφράσεις πρόκειται), όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 4.2.
- Σημειώνεται το κατά πόσο η διδασκαλία ενός στοιχείου σε μια συγκεκριμένη σχολική τάξη προβλέπεται στο ισχύον Π.Σ. Γλώσσας Δημοτικού ή, με άλλα λόγια, αν υπάρχει απόκλιση από το Π.Σ. Παρόμοια, αναφέρεται σε ορισμένες περιπτώσεις το αν ένα στοιχείο προβλέπεται ή μη στο αντίστοιχο πιλοτικό Π.Σ.
- Επισημαίνονται ζητήματα γραμματικής περιγραφής και ορολογίας που αφορούν δεδομένα στοιχεία σε εγχειρίδια συγκεκριμένων σχολικών τάξεων. Όπως ήδη αναφέρθηκε, σχετικές επισημάνσεις που αφορούν το σύνολο των τάξεων βρίσκονται με μορφή ενεργών συνδέσμων στο πεδίο «Στοιχείο». Επίσης, όπως προαναφέρθηκε, χαρακτηριστικά παραδείγματα προβλημάτων γραμματικής περιγραφής περιγράφονται στο κείμενο «Επισημάνσεις στη γραμματική διδασκαλία ...», που ακολουθεί την παρούσα εισαγωγή.
- Καταγράφονται σε επιλεγμένες περιπτώσεις οι «Γνώσεις για τη Γλώσσα» τις οποίες επιδιώκεται να κατακτήσουν οι μαθητές και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για αυτό.
- Παρατίθενται πληροφορίες για τη διάταξη του διδακτικού υλικού, σχόλια πάνω στη διδακτική εστίαση του υλικού κ.ά.

Το πεδίο «Σημειώσεις» είναι παρόν στην πλειονότητα των λημμάτων. Η παρουσία σημειώσεων σε ένα λήμμα δηλώνεται με ένα αστερίσκο δεξιά από τον τίτλο του λήμματος.

Πίνακας 16. Πεδίο «Σημειώσεις»

Τάξη Ε, Ενότητα 2, α' τ., σ. 25-26, Βιβλίο μαθητή *	
Στοιχείο	άρνηση • εγκλίσεις • οδηγίες
Επίπεδο	κειμενικό • μορφολογικό • πραγματολογικό
Σελίδα/ες	σ. 25-26
Γραμματισμοί	αναγνώριση και γράψιμο κειμενικού είδους • ασκήσεις σε επίπεδο λέξης – σε επίπεδο πρότασης • κειμενική χρήση μορφολογικών στοιχείων
Διδακτική πρακτική: προσφορά	θεωρία • παραδείγματα
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	ασκήσεις κλειστού τύπου: μετατροπή προτάσεων, συμπλήρωση πίνακα
Σημειώσεις	<ul style="list-style-type: none"> • διδάσκεται η χρήση της οριστικής ενεστώτα, της υποτακτικής των ανεξάρτητων προτάσεων και της προστακτικής στις οδηγίες (με χρήση άρνησης) • γνώσεις για τη γλώσσα: οι μαθητές ασκούνται γενικά στο να δίνουν οδηγίες χρησιμοποιώντας όλες τις εγκλίσεις στους κατάλληλους χρόνους και πρόσωπα

5. Διευκρινίσεις για τις κατηγορίες της ΒΔ

5.1. Διαδοχή (σειρά) κατηγοριών στα πεδία των λημμάτων

Η σειρά καταγραφής των κατηγοριών σε κάθε πεδίο –όπως και των υποκατηγοριών στο εσωτερικό μιας κύριας κατηγορίας– είναι αλφαβητική: η προγραμματιστική υποδομή της ΒΔ δεν επέτρεπε να αναπαρασταθεί γραμμικά η διάταξη (διαδοχή) των αντίστοιχων δεδομένων των εγχειριδίων. Ωστόσο, η ακολουθία των δεδομένων ενδέχεται να είναι σημαντική τόσο για τις διδακτικές μεθόδους που εφαρμόζονται στις επιμέρους περιπτώσεις όσο και για τη συνολική φυσιογνωμία μιας διδακτι-

κής ενότητας και συνεπώς συνιστάται στους χρήστες να ανατρέχουν παράλληλα στα αρχεία pdf των συναφών σελίδων (κάνοντας κλικ στους ενεργούς συνδέσμους του πεδίου «Σελίδα»), στις περιπτώσεις όπου χρειάζεται να ελέγξουν τη συγκεκριμένη παράμετρο. Επισημαίνεται ότι παρατηρήσεις σχετικά με την ακολουθία των δεδομένων έχουν ενσωματωθεί και στο πεδίο «Σημειώσεις» ορισμένων λημμάτων, όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί.

Πίνακας 17. Διαδοχή κατηγοριών

Τάξη Β, Ενότητα 14, β' τ., σ. 17-18, Τετράδιο εργασιών *	
Στοιχείο	αριθμητικά επίθετα
Επίπεδο	μορφολογικό
Σελίδα/ες	σ. 17-18
Γραμματισμοί	ασκήσεις σε επίπεδο λέξης • γράψιμο γραμματικών στοιχείων
Διδακτική πρακτική: προσφορά	θεωρία
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	ασκήσεις κλειστού τύπου: συμπλήρωση καταλόγου
Σημειώσεις	<ul style="list-style-type: none"> • διδάσκονται τα απόλυτα αριθμητικά επίθετα • 2 ασκήσεις συμπλήρωσης που αφορούν κείμενο του αντίστοιχου Β.Μ., σ. 64 • η θεωρία δίνεται μετά τις ασκήσεις εν είδει σύνοψης

5.2. Πολλαπλές εμφανίσεις κατηγοριών στα εγχειρίδια

Σε ορισμένες διδακτικές υποενότητες των εγχειριδίων μια κατηγορία (ή υποκατηγορία) εμφανίζεται πάνω από μια φορά: στις υποενότητες αυτές, π.χ., είναι δυνατό να συνυπάρχουν 2-3 κείμενα, 2 θεωρητικές συνόψεις, 2-3 ασκήσεις συμπλήρωσης κενών, 2 ασκήσεις παραγωγής κειμένου κ.λπ. Αυτό σημαίνει ότι στο πεδίο «Διδακτική πρακτική: προσφορά» ορισμένων λημμάτων η κατηγορία «κείμενο» μπορεί να παραπέμπει στην πραγματικότητα σε 2 ή 3 κείμενα, στο πεδίο «Διδακτική πρακτική: ζήτηση» η κατηγορία «παραγωγή λόγου» ή η υποκατηγορία «[ασκήσεις κλειστού τύπου:] συμπλήρωση κενών» μπορούν να παραπέμπουν σε 2 ή 3 ασκήσεις τέτοιου είδους κ.λπ. Στις περιπτώσεις αυτές οι υπολογιστικές προδιαγραφές της ΒΔ δεν επέτρεπαν να γραφτεί 2 φορές ο αντίστοιχος όρος ή να γραφτεί ο αριθμός των εμφανίσεων. Για αυτού του είδους τις πολλαπλές εμφανίσεις οι χρήστες θα βρουν σχετικές πληροφορίες στο πεδίο «Σημειώσεις», ενώ θα μπορούν να ανατρέξουν και στα αρχεία pdf των συναφών σελίδων, για να επαληθεύσουν τα αντίστοιχα δεδομένα. Για ένα παράδειγμα βλ. στον προηγούμενο πίνακα τη 2^η παρατήρηση του πεδίου «Σημειώσεις».

5.3. Ονομασίες των κατηγοριών στον ενικό ή τον πληθυντικό

Ο χρήστης της ΒΔ οφείλει να γνωρίζει ότι όροι στον πληθυντικό, όπως «σχήματα λόγου», «σύνδεσμοι» στο πεδίο «Στοιχείο», ή ακόμα, σε άλλα πεδία, «αναγνώριση γραμματικών στοιχείων», «ασκήσεις κλειστού τύπου», «πολυτροπικές ασκήσεις», «ανοιχτές ερωτήσεις», «κλειστές ερωτήσεις», είναι συμβατικές ονομασίες που ενδέχεται να παραπέμπουν σε μία μόνο διδακτική οντότητα του αντίστοιχου είδους. Αντίστροφα, όπως αναφέρθηκε ήδη στην προηγούμενη υποενότητα, όροι στον ενικό, όπως «γράψιμο κειμενικού είδους», «κείμενο», «πίνακας», είναι δυνατό να παραπέμπουν σε 2 ή περισσότερες οντότητες του συγκεκριμένου είδους. Οι περιορισμοί αυτοί υπαγορεύτηκαν από την ανάγκη να συγκρατηθεί ο αριθμός των κατηγοριών σε διαχειρίσιμα πλαίσια. Ο χρήστης που θα χρειαστεί να ελέγξει τη συγκεκριμένη παράμετρο πρέπει να ανατρέξει στο αρχείο pdf με τις σχετικές σελίδες του εγχειριδίου (ή και στις παρατηρήσεις του πεδίου «Σημειώσεις»).

5.4. Ασκήσεις με πολλαπλή στοχοθεσία

Η πλειονότητα των ασκήσεων ή δραστηριοτήτων που προτείνουν τα εγχειρίδια χαρακτηρίζεται από αποκλειστική κάθε φορά εστίαση σε ένα διδακτικό αντικείμενο. Ορισμένες ασκήσεις όμως εμφανίζουν σύνθετο χαρακτήρα, συνδυάζοντας διαφορετικούς –αν και συμβατούς μεταξύ τους– διδακτικούς στόχους. Τυπικό παράδειγμα τέτοιων ασκήσεων αποτελούν δραστηριότητες παραγωγής λόγου όπου ζητείται να παραχθεί ένα κειμενικό είδος (ή ένας κειμενικός τύπος) με τη συνδρομή δεδομένων από συγκεκριμένες γραμματικές κατηγορίες. Στο παράδειγμα που ακολουθεί η παραγωγή μιας περιγραφής ζητείται να συνδυαστεί με τη χρήση γραμματικών δεδομένων που δηλώνουν τη σημασιολογική κατηγορία «έκφραση τόπου», καθώς και επιθέτων. Η σύνθετη στοχοθεσία αναδεικνύεται εδώ τόσο στο πεδίο «Σημειώσεις» όσο και στο πεδίο «Στοιχείο».

Πίνακας 18. Ασκήσεις με πολλαπλή στοχοθεσία 1

Τάξη ΣΤ, Ενότητα 2, α' τ., σ. 19-21, Τετράδιο εργασιών *	
Στοιχείο	έκφραση τόπου • επίθετα • περιγραφή κτίσματος
Επίπεδο	κειμενικό • λεξιλογικό • σημασιολογικό
Σελίδα/ες	σ. 19-21
Γραμματισμοί	ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου και με αφητηρία κείμενο γράψιμο κειμενικού είδους • κειμενική χρήση γλωσσικών μέσων
Διδακτική πρακτική: προσφορά	πολυτροπικό κείμενο
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	παραγωγή κειμένου από κατάλογο λέξεων
Σημειώσεις	ζητείται κείμενο με βάση λέξεις/φράσεις που δηλώνουν τόπο και επίθετα

Οι σύνθετες αυτές ασκήσεις δεν περιορίζονται στην παραγωγή λόγου ούτε εμφανίζονται μόνο στις μεγαλύτερες τάξεις. Ακολουθεί παράδειγμα από την Α' τάξη, όπου η εκμάθηση ενός δίψηφου φωνήεντος συνδυάζεται με εκείνη μιας ρηματικής κατάληξης:

Πίνακας 19. Ασκήσεις με πολλαπλή στοχοθεσία 2

Τάξη Α, Ενότητα 5, β' τ., σ. 8-9, Βιβλίο μαθητή *	
Στοιχείο	εκμάθηση γραμμάτων: δίψηφα • ρήματα α' συζυγίας (ενεργ. φωνή)
Επίπεδο	ορθογραφικό • φωνητικό
Σελίδα/ες	σ. 8-9
Γραμματισμοί	αναγνώριση και γράψιμο γραμματικών στοιχείων • αντιστοίχιση εικόνας και λόγου • ασκήσεις σε επίπεδο κειμένου • προφορική συζήτηση
Διδακτική πρακτική: προσφορά	κείμενο • πολυτροπικό κείμενο
Διδακτική πρακτική: ζήτηση	ασκήσεις κλειστού τύπου: διάβασμα, συμπλήρωση κενών παραγωγή κειμένου με αφητηρία εικόνα: ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα
Σημειώσεις	<ul style="list-style-type: none"> • διδάσκεται το δίψηφο φωνήεν ει • ζητείται συμπλήρωση με την κατάληξη γ' προσώπου ενικού του ενεργητικού ενεστώτα σε -ει

Οι ασκήσεις με πολλαπλή στοχοθεσία μπορούν συνήθως να εντοπιστούν άμεσα ή έμμεσα από τα σχόλια του πεδίου «Σημειώσεις» και τα πολλαπλά διδακτικά αντικείμενα που περιλαμβάνονται, στην περίπτωση αυτή, στο πεδίο «Στοιχείο». Ο χρήστης πρέπει να ανατρέξει, παράλληλα, στο αρχείο pdf με τις σχετικές σελίδες για να επιβεβαιώσει τη συγκεκριμένη διδακτική παράμετρο.

6. Λειτουργίες αναζήτησης στη ΒΔ

6.1. Αναζήτηση με ελεύθερο κείμενο (χωρίς κριτήρια / φίλτρα αναζήτησης)

Η αναζήτηση με ελεύθερο κείμενο επιτρέπει στους χρήστες να πληκτρολογήσουν στο συναφές κενό πεδίο που βρίσκεται στο πάνω μέρος του ιστοχώρου μία ή περισσότερες λέξεις της επιλογής τους. Πατώντας το κουμπί «Βρες», οι χρήστες ανασύρουν όλα τα λήμματα με τις εμφανίσεις του όρου / των όρων, είτε ένας όρος αντιστοιχεί σε μια από τις σταθερές κατηγορίες της ΒΔ είτε απαντάται μόνο στο ελεύθερο κείμενο του πεδίου «Σημειώσεις».

Η ελεύθερη αναζήτηση είναι απαραίτητη αν ο χρήστης αναζητά γραμματικούς όρους που δεν περιλαμβάνονται ως κατηγορίες ή υποκατηγορίες στα διάφορα πεδία των λημμάτων –και άρα δεν μπορούν να ανακτηθούν με χρήση των φίλτρων αναζήτησης–, όπως π.χ. αν επιχειρεί να ανασύρει τα λήμματα όπου εμφανίζεται ο όρος «ανισοσύλλαβα» (κλίσεις ουσιαστικών), «ενεστώτας» ή «συνδεδετικό φωνήεν» (σύνθεση). Εξάλλου, όπως προαναφέρθηκε, το ίδιο είδος αναζήτησης είναι απαραίτητο αν ο χρήστης ενδιαφέρεται για τις υποδιαίρεσεις τις οποίες εμφανίζουν μερικές υποκατηγορίες στα λήμματα της ΒΔ και οι οποίες δεν έχουν επίσης συμπεριληφθεί στα φίλτρα αναζήτησης. Παράδειγμα με πληκτρολόγηση του όρου «ενεστώτας»:

Πίνακας 20. Αναζήτηση με ελεύθερο κείμενο

The screenshot shows a search interface with the following elements:

- Search Bar:** Contains the text "ενεστώτας" and a "Βρες" button.
- Results Header:** "Αποτελέσματα για: "ενεστώτας"
- Summary:** "Βρέθηκαν 10 καταγραφές [1 - 10]" and a "Στατιστικά" button.
- Results List:**
 - Τάξη Β, Ενότητα 16, β' τ., σ. 81, Βιβλίο μαθητή *
 - Τάξη Β, Ενότητα 19, γ' τ., σ. 33, Βιβλίο μαθητή *
 - Τάξη Β, Ενότητα 19, β' τ., σ. 48, Τετράδιο εργασιών *
 - Τάξη Γ, Ενότητα Στο σπίτι και στη γειτονιά, α' τ., σ. 22-23, Τετράδιο εργασιών *
 - Τάξη Γ, Ενότητα Στο σπίτι και στη γειτονιά, α' τ., Παρ. Γραμμ., σ. 87, Βιβλίο μαθητή *
 - Τάξη Γ, Ενότητα Ο κόσμος γύρω μας, α' τ., σ. 47, Τετράδιο εργασιών *
 - Τάξη Γ, Ενότητα Άνθρωποι και μηχανές, β' τ., Παρ. Γραμμ., σ. 84, Βιβλίο μαθητή *
 - Τάξη Δ, Ενότητα 1, α' τ., σ. 20-23, Βιβλίο μαθητή *
 - Τάξη Δ, Ενότητα 1, α' τ., σ. 15, 19-20, Τετράδιο εργασιών *
 - Τάξη Δ, Ενότητα 6, β' τ., σ. 15-18, Βιβλίο μαθητή *

Η παραπάνω αναζήτηση ανέσυρε από τη ΒΔ 10 καταγραφές για τη λέξη «ενεστώτας», αλλά παρέλειψε συγγενικούς τύπους της λέξης που συναντώνται στη ΒΔ, όπως π.χ. τους τύπους «ενεστώτα» ή «ενεστωτικούς». Συνιστάται συνεπώς, για να εξαγονται πληρέστερα αποτελέσματα, να πληκτρο-

λογείται το κατάλληλο τμήμα (ή το θέμα) του όρου που αναζητείται. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, αν γραφτεί το «ενεστ», ανασύρονται 42 λήμματα που περιέχουν το τμήμα αυτό λέξης στο πεδίο «Σημειώσεις».

Πίνακας 21. Αναζήτηση με τμήμα λέξης

The screenshot shows a search interface with the following elements:

- Search Bar:** Contains the text "Αναζήτηση" and a search input field with "ενεστ" entered. A "Βρες" button is to the right.
- Results Header:** "Αποτελέσματα για: "ενεστ"
- Summary:** "Βρέθηκαν 42 καταγραφές [1 - 20]" and a blue "Στατιστικά" button.
- Results List:**
 - Τάξη Α, Ενότητα 5, Τεύχος β' τ., Βιβλίο μαθητή *
 - Τάξη Α, Ενότητα 8, Τεύχος β' τ., Βιβλίο μαθητή *
 - Τάξη Α, Ενότητα 8, Τεύχος β' τ., Τετράδιο εργασιών *

Επιπρόσθετα, πρέπει να σημειωθεί ότι η πληκτρολόγηση ορισμένων όρων θα ανασύρει όχι μόνο τον ακριβή όρο αλλά και άλλους τύπους που είναι *φωνητικά παρόμοιοι* με αυτόν. Έτσι, αν γραφτεί π.χ. ο τύπος «προτάσεις», πολλές από τις καταγραφές που θα ανασυρθούν από τη ΒΔ θα περιλαμβάνουν τον τύπο «πρότασης». Για να ανακτηθούν όλοι οι συγγενικοί τύποι (π.χ. το «προτάσεων») και όχι μόνο οι φωνητικά παραπλήσιοι, ο χρήστης θα πρέπει να πληκτρολογήσει το θέμα «προτασ».

Η αναζήτηση με συνδυασμό 2 (ή περισσότερων) όρων είναι επίσης εφικτή, αλλά σε αυτή την περίπτωση ενδέχεται να μην ανακτηθούν μόνο πεδία λημμάτων που περιέχουν μια διαδοχή των δυο αυτών όρων αλλά και πεδία που περιέχουν τον ένα μόνο από τους δυο. Π.χ., αν πληκτρολογηθεί το «χρονικές προτάσεις», θα ανακτηθούν 5 λήμματα με τον ακριβή συνδυασμό των όρων αυτών στο πεδίο «Σημειώσεις» και ένα λήμμα που περιλαμβάνει μόνο τον όρο «χρονικές» στο ίδιο πεδίο. Αυτό σημαίνει ότι τα αποτελέσματα μπορεί να μην αντιστοιχούν, ανάλογα με τους όρους, στην ακριβή στοχοθεσία του χρήστη και χρειάζονται σχετικό έλεγχο.

Για να ανακτηθούν όλοι οι τύποι των συνδυασμών λέξεων που ενδιαφέρουν τον χρήστη, πρέπει να γίνει αναζήτηση με τμήματα (ή θέματα) όρων, όπως ισχύει και για τις μεμονωμένες λέξεις. Ωστόσο, ενδέχεται σε μερικές περιπτώσεις να ανασυρθούν λήμματα τα οποία περιλαμβάνουν το ένα τμήμα του συνδυασμού σε ένα πεδίο του λήμματος και το άλλο σε ένα άλλο πεδίο. Π.χ., αν πληκτρολογηθεί το «χρονικ προτ», με σκοπό να ανακτηθούν όλοι οι κλιτικοί τύποι της φράσης «χρονική πρόταση», ανασύρονται συνολικά 12 καταγραφές, από τις οποίες ορισμένες δεν εμφανίζουν τη συγκεκριμένη διαδοχή αλλά, π.χ., το τμήμα «χρονικ» εμφανίζεται στο πεδίο «Σημειώσεις», στη φράση «χρονικά επιρρήματα», και το «προτ» στο πεδίο «Γραμματισμοί», στην κατηγορία «ασκήσεις σε επίπεδο πρότασης». Συνεπώς και σε αυτή την περίπτωση χρειάζεται έλεγχος και διαλογή των αποτελεσμάτων από τον χρήστη.

Πίνακας 22. Αναζήτηση με 2 λέξεις ή τμήματα λέξης

The screenshot shows a search interface with the following elements:

- Search Bar:** Contains the text "χρονικ προτ" and a "Βρες" button.
- Results Header:** "Αποτελέσματα για: 'χρονικ προτ'"
- Summary:** "Βρέθηκαν 12 καταγραφές [1 - 12]" and a "Στατιστικά" button.
- Results List:**
 - Τάξη Α, Ενότητα 8, β' τ., σ. 51, Τετράδιο εργασιών *
 - Τάξη Α, Ενότητα 9, β' τ., σ. 70, Τετράδιο εργασιών *
 - Τάξη Β, Ενότητα 14, β' τ., σ. 15, Τετράδιο εργασιών *

6.2. Αναζήτηση με φίλτρα (κριτήρια)

Η λειτουργία της αναζήτησης με φίλτρα, που λειτουργούν στην πράξη ως *κριτήρια αναζήτησης*, προσφέρει ποικίλες δυνατότητες σε εκπαιδευτικούς και ερευνητές για να ανακτήσουν λήμματα με ένα ή πολλαπλά κριτήρια (φίλτρα). Κάθε φίλτρο αντιστοιχεί σε μια από τις σταθερές κατηγορίες ή υποκατηγορίες που χρησιμοποιούνται στα λήμματα της ΒΔ και μπορεί, π.χ., να γίνει αναζήτηση με αφετηρία το στοιχείο, την τάξη, τους γραμματισμούς, το κειμενικό είδος, τον τύπο ασκήσεων, το επίπεδο γλωσσικής ανάλυσης ή ένα συνδυασμό αυτών ή άλλων παραμέτρων. Επισημαίνεται εδώ ότι ένας υπερβολικά μεγάλος αριθμός επιλεγμένων φίλτρων μπορεί να επιφέρει μηδενικό αποτέλεσμα.

Τα φίλτρα αναζήτησης έχουν ταξινομηθεί σε 7 κύριες ομάδες που κατά σειρά αφορούν: τα στοιχεία, τα (γραμματικά) επίπεδα, τους γραμματισμούς, την προσφορά, τη ζήτηση, τη σχολική τάξη και το είδος εγχειριδίου (Βιβλίο Μαθητή ή Τετράδιο Εργασιών). Ο χρήστης εμφανίζει τα περιεχόμενα κάθε ομάδας φίλτρων κάνοντας κλικ με το ποντίκι πάνω στο σύμβολο «συν» (+) που βρίσκεται δίπλα στο όνομα της ομάδας.

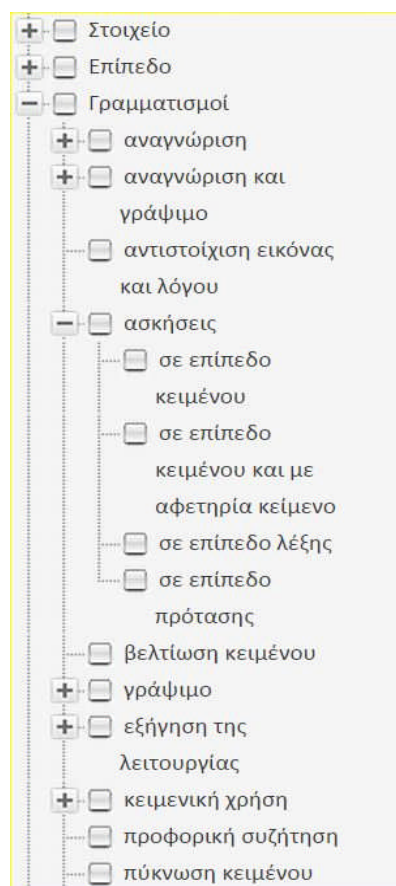
Πίνακας 23. Ομάδες φίλτρων αναζήτησης

The screenshot shows a vertical list of filter categories, each with a plus sign icon and a checkbox:

- Στοιχείο
- Επίπεδο
- Γραμματισμοί
- Διδακτική πρακτική: προσφορά
- Διδακτική πρακτική: ζήτηση
- Τάξη
- Β.Μ./Τ.Ε.

Σημειώνεται ότι στο εσωτερικό των ομάδων φίλτρων ορισμένα φίλτρα μπορεί να διαθέτουν επιμέρους υποκατηγορίες, που εμφανίζονται επίσης με κλικ του ποντικιού πάνω στο σύμβολο «+», όπως π.χ. στην ομάδα «Γραμματισμοί» οι επιμέρους περιπτώσεις της υποομάδας «ασκήσεις»:

Πίνακας 24. Υποομάδες φίλτρων αναζήτησης

Ο χρήστης επιλέγει ένα ή περισσότερα από τα φίλτρα που έχει στη διάθεσή του με ένα κλικ στο κενό κουτάκι που βρίσκεται αριστερά από κάθε φίλτρο. Τα επιλεγμένα φίλτρα εμφανίζονται στο κουτάκι τους το σύμβολο **V**. Στη συνέχεια, ο χρήστης κάνει κλικ στο κουμπί «Εφαρμογή» (πάνω αριστερό μέρος της ιστοσελίδας), για να ανακτήσει τα λήμματα με βάση τα φίλτρα (κριτήρια) που έχει επιλέξει.

Τα λήμματα που ανακτώνται από την αναζήτηση με φίλτρα είναι αυτά όπου συναντώνται μια ή περισσότερες κατηγορίες (φίλτρα) από όλες τις ομάδες ή πεδία στα οποία ανήκουν οι δεδομένες κατηγορίες (δεν ανακτώνται λήμματα που αφορούν ορισμένες μόνο από τις ομάδες ή πεδία). Αν επιλεγούν, π.χ., τα φίλτρα «ουσιαστικό» (ομάδα φίλτρων «Στοιχείο»), «συντακτικό» (ομάδα «Επίπεδο») και «Δ» (ομάδα «Τάξη»), ανασύρονται από τη ΒΔ 4 λήμματα, καθένα από τα οποία εμφανίζει και τα 3 φίλτρα των 3 ομάδων. Αν στο εσωτερικό των ομάδων επιλεγούν περισσότερες από μία κατηγορίες, π.χ. τα φίλτρα «ουσιαστικό» και «επίθετο» του πεδίου «Στοιχείο», τότε ανασύρονται από τη ΒΔ τα λήμματα που εμφανίζουν είτε το ένα φίλτρο, είτε το άλλο, είτε τον συνδυασμό τους. Γενικότερα, σε επίπεδο ομάδων φίλτρων η αναζήτηση γίνεται σωρευτικά και αφορά όλες τις επιλεγμένες ομάδες, ενώ σε επίπεδο κατηγοριών στο εσωτερικό μιας ομάδας η αναζήτηση γίνεται διαζευκτικά και μπορεί να αφορά οποιοδήποτε αριθμό κατηγοριών.

Κατά την επιλογή των φίλτρων αναζήτησης, οι χρήστες πρέπει να έχουν κατά νου ότι όσο περισσότερα είναι τα φίλτρα που επιλέγονται τόσο λιγότερα αναμένεται να είναι τα λήμματα που ανακτώνται. Αν ο αριθμός των αποτελεσμάτων είναι πολύ μικρός ή αν υπάρξει μηδενικό αποτέλεσμα, οι χρήστες οφείλουν να αναδιατάξουν ή να περιορίσουν τον συνδυασμό φίλτρων που επέλεξαν, έτσι ώστε να ανασύρουν εκείνους τους συνδυασμούς κατηγοριών που αντιπροσωπεύονται πράγματι στη ΒΔ.

Τα επιλεγμένα φίλτρα αναζήτησης εμφανίζονται συγκεντρωτικά στο πάνω μέρος της σελίδας στην οποία παρατίθενται τα αποτελέσματα μιας αναζήτησης. Παράδειγμα:

Πίνακας 25. Ομάδες και υποομάδες φίλτρων αναζήτησης

The screenshot shows a search interface with the following elements:

- Search Bar:** A search input field with a "Βρες" (Search) button.
- Filter Groups:** A horizontal bar with several filter categories, each with a list of sub-filters and a close button (X):
 - Φίλτρα:**
 - Στοιχείο:** επίθετα *
 - Επίπεδο:** μορφολογικό *, σημασιολογικό *, συντακτικό *
 - Γραμματισμοί:** κειμενική χρήση: λεξιλογικών στοιχείων *, κειμενική χρήση: μορφολογικών στοιχείων *
 - Διδακτική πρακτική: ζήτηση:** ασκήσεις κλειστού τύπου: συμπλήρωση κενών *, παραγωγή κειμένου: από κατάλογο λέξεων *, παραγωγή κειμένου: με αφετηρία φράσεις *
- Results Section:**
 - Title:** Αποτελέσματα για: ""
 - Summary:** Βρέθηκαν 3 καταγραφές [1 - 3]
 - Button:** Στατιστικά
 - Navigation:** Four arrow buttons for navigating between results.
 - Results List:**
 - Τάξη Ε, Ενότητα 15, γ' τ., σ. 54, Βιβλίο μαθητή *
 - Τάξη Ε, Ενότητα 15, β' τ., σ. 46, Τετράδιο εργασιών *
 - Τάξη ΣΤ, Ενότητα 7, α' τ., σ. 55, Τετράδιο εργασιών *

Ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να διαγράψει εκ των υστέρων από τη λίστα όσα φίλτρα δεν του χρειάζονται, π.χ. με σκοπό να μειωθεί ένας μεγάλος αριθμός αποτελεσμάτων, κάνοντας κλικ στο σύμβολο «x» που βρίσκεται δεξιά από το όνομα κάθε φίλτρου. Επίσης, με ένα κλικ στο σύμβολο «X» που βρίσκεται στην πάνω δεξιά πλευρά της λίστας διαγράφονται όλα τα φίλτρα. Τέλος, κάνοντας κλικ πάνω στον τίτλο ενός φίλτρου, εμφανίζονται τα αποτελέσματα που αφορούν αποκλειστικά και μόνο το φίλτρο αυτό.

Οι περιπτώσεις χρήσιμων συνδυασμών των φίλτρων αναζήτησης είναι πολλές λόγω του μεγάλου αριθμού φίλτρων. Ο χρήστης μπορεί εξοικειωθεί με αυτά ξεκινώντας με απλές αναζητήσεις και κατόπιν να πειραματιστεί σχετικά με τους συνδυασμούς εκείνους που ανταποκρίνονται ακριβέστερα στους στόχους του.

Προσοχή: αν ο χρήστης χρησιμοποιήσει πρώτα την απλή αναζήτηση πληκτρολογώντας κάποιο όρο και κατόπιν αρχίσει μια νέα αναζήτηση με φίλτρα, πρέπει, πριν ξεκινήσει, να σβήσει το κείμενο που έγραψε στο κουτί της απλής αναζήτησης και να πατήσει το κουμπί «Βρες», για να ενημερωθεί το σύστημα. Αντίστροφα, αν χρησιμοποιήσει την αναζήτηση με φίλτρα και κατόπιν στραφεί στην απλή αναζήτηση, πρέπει να αποεπιλέξει τα φίλτρα που χρησιμοποίησε ή, εναλλακτικά, να κάνει κλικ στο κουμπί «Καθαρισμός» (φίλτρων). Σε αντίθετη περίπτωση, τα αποτελέσματα που θα ανακτηθούν θα συνδυάζουν τα φίλτρα και το πληκτρολογημένο κείμενο.

6.3. Συνδυασμένη αναζήτηση με φίλτρα και ελεύθερο κείμενο

Οι χρήστες μπορούν να συνδυάσουν την αναζήτηση με ελεύθερο κείμενο και την αναζήτηση με φίλτρα και δεν είναι υποχρεωμένοι να χρησιμοποιούν τις δυο δυνατότητες διαζευκτικά. Σε αυτή την περίπτωση όμως, οι χρήστες πρέπει να έχουν κατά νου ότι το κείμενο αυτό θα λειτουργεί στην πράξη ως ένα επιπλέον φίλτρο αναζήτησης, κάτι που αυξάνει τις πιθανότητες να έχουν μηδενικό αποτέλεσμα. Ο λόγος για αυτό είναι ότι, για να εμφανιστεί ένα αποτέλεσμα, πρέπει να πληροί όλα τα κριτήρια αναζήτησης και ταυτόχρονα να εμφανίζει τον όρο που πληκτρολογήθηκε.

Παράδειγμα συνδυασμένης αναζήτησης με φίλτρα και κείμενο:

Πίνακας 26. Αναζήτηση με φίλτρα και κείμενο

Αναζήτηση

ισοσύλλαβ

Φίλτρα: **Στοιχείο:** ουσιαστικά * **Επίπεδο:** μορφολογικό * **Διδακτική πρακτική:** ζήτηση: ασκήσεις κλειστού τύπου: συμπλήρωση κλειτικού πίνακα * **Τάξη:** Α * , Β * , Γ * , Δ *

Αποτελέσματα για: "ισοσύλλαβ"

Βρέθηκαν 8 καταγραφές [1 - 8]

Τάξη Β, Ενότητα 9, β' τ., σ. 14, Βιβλίο μαθητή *

Τάξη Β, Ενότητα 10, β' τ., σ. 22, Βιβλίο μαθητή *

Τάξη Β, Ενότητα 11, β' τ., σ. 37, Βιβλίο μαθητή *

7. Η στατιστική λειτουργία της ΒΔ

Μια σημαντική λειτουργία της ΒΔ είναι η στατιστική. Αφού ο χρήστης ανασύρει από τη ΒΔ τα λήμματα που αντιστοιχούν στο φίλτρο ή τα φίλτρα αναζήτησης που επέλεξε, μπορεί να κάνει κλικ στο πεδίο «Στατιστικά», για να εμφανιστούν σε νέο παράθυρο γραφήματα που αντιπροσωπεύουν τις ποσοτικές κατανομές των δεδομένων, καθώς και αριθμητικοί πίνακες με τις ίδιες κατανομές.

Τα στατιστικά στοιχεία είναι διαθέσιμα μόνο για την αναζήτηση με φίλτρα. Το κουμπί «Στατιστικά» είναι απενεργοποιημένο, όταν γίνεται αναζήτηση με ελεύθερο κείμενο ή με συνδυασμό κειμένου και φίλτρων.

Το παράδειγμα που ακολουθεί απεικονίζει τα είδη πληροφοριών που ανασύρονται με τη στατιστική λειτουργία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, έχουν επιλεγεί τα φίλτρα «ρήματα» (πεδίο «Στοιχείο»), «ορθογραφικό» (πεδίο «Επίπεδο») και «Γ», «Δ», «Ε» και «ΣΤ» (πεδίο «Τάξη»), με τα οποία ανακτώνται 11 καταγραφές (λήμματα) σχετικά με την ορθογραφική διδασκαλία των ρημάτων στις συγκεκριμένες τάξεις. Στο παράθυρο των στατιστικών εμφανίζεται πρώτο το παρακάτω γράφημα:

Πίνακας 27. Στατιστικό γράφημα

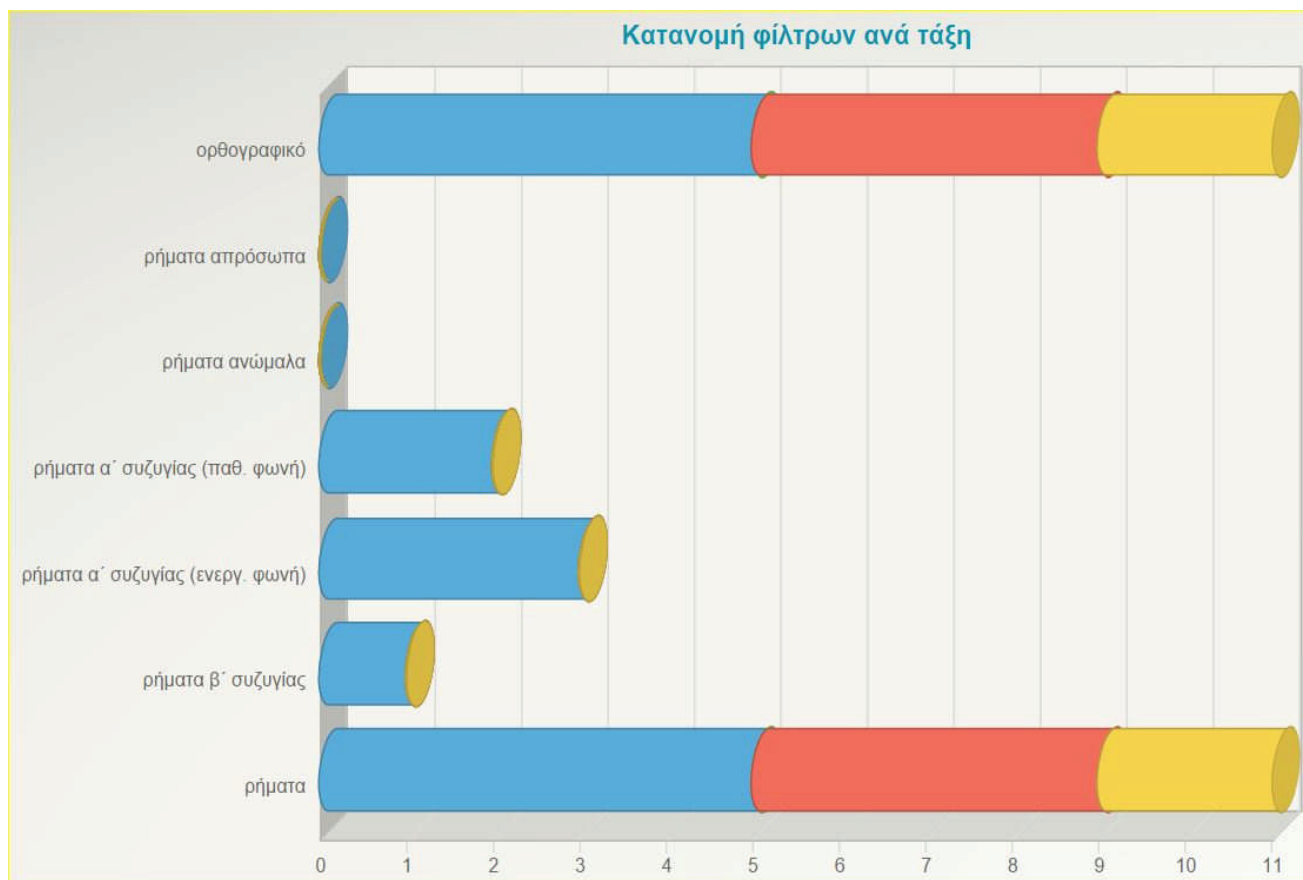
Αν ο χρήστης φέρει το ποντίκι πάνω από το γράφημα (mouse over), θα εμφανιστούν τα συνολικά ποσοστά των φίλτρων ανά σχολική τάξη και θα διαπιστώσει, π.χ. ότι για την Ε΄ τάξη υπάρχουν 4 λήμματα που αφορούν την ορθογραφία των ρημάτων (36% του συνόλου). Ο αριθμός λημμάτων για την ορθογραφία των ρημάτων ανά τάξη εμφανίζεται και στον πίνακα που ακολουθεί μετά το γράφημα.

Πίνακας 28. Κατανομή αποτελεσμάτων ανά τάξη

Πίνακας κατανομής αποτελεσμάτων ανά τάξη	
Τάξεις	Αποτελέσματα
Τάξη Γ	5
Τάξη Δ	0
Τάξη Ε	4
Τάξη ΣΤ	2

Ακολουθεί πιο κάτω ένα δεύτερο γράφημα με τις ποσοτικές κατανομές κάθε φίλτρου χωριστά. Στο γράφημα αυτό περιλαμβάνονται και οι κατανομές των υποκατηγοριών ενός φίλτρου, εφόσον υπάρχουν, π.χ. στο συγκεκριμένο παράδειγμα η α΄ και η β΄ συζυγία των ρημάτων:

Πίνακας 29. Κατανομή φίλτρων ανά τάξη

Τα ίδια αποτελέσματα για την κατανομή των φίλτρων παρατίθενται με διαφορετική μορφή και στον αριθμητικό πίνακα που ακολουθεί μετά το δεύτερο γράφημα:

Πίνακας 30. Πίνακας κατανομής φίλτρων ανά τάξη

Πίνακας κατανομής φίλτρων ανά τάξη				
Φίλτρα	Τάξη Γ	Τάξη Δ	Τάξη Ε	Τάξη ΣΤ
ρήματα	5	0	4	2
ρήματα β' συζυγίας	1	0	0	0
ρήματα α' συζυγίας (ενεργ. φωνή)	3	0	0	0
ρήματα α' συζυγίας (παθ. φωνή)	2	0	0	0
ρήματα ανώμαλα	0	0	0	0
ρήματα απρόσωπα	0	0	0	0
ορθογραφικό	5	0	4	2

Για την αποτελεσματικότερη χρήση της στατιστικής λειτουργίας, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι όσο περισσότερα φίλτρα επιλέγονται κάθε φορά τόσο πιο περιορισμένα θα είναι τα ποσοτικά δεδομένα και τόσο μικρότερη αξία θα έχουν οι ποσοτικές κατανομές. Στην πράξη, οι στατιστικές στην παρούσα ΒΔ δεν είναι συνήθως αξιοποιήσιμες αν βασίζονται σε μονοψήφιο αριθμό λημμάτων αλλά σε αριθμό λημμάτων που να ανήκει τουλάχιστο στην τάξη των δεκάδων.

8. Βραχυγραφίες της ΒΔ

Η ΒΔ περιλαμβάνει ένα μικρό αριθμό βραχυγραφιών, που σκοπό έχουν να περιορίσουν την έκταση των μεμονωμένων λημμάτων, χωρίς να δυσκολέψουν την αναγνωσιμότητά τους. Ακολουθεί σχετικός κατάλογος.

Βιβλιογραφικές βραχυγραφίες

Γραμμ. Τριανταφυλλίδη: Τριανταφυλλίδης, Μανόλης 1991. *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής). Ανατύπωση της έκδοσης του ΟΕΣΒ (1941) με διορθώσεις.* Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Γραμμ. Τσοπανάκη: Τσοπανάκης, Αγαπητός Γ. 1994. *Νεοελληνική γραμματική.* Θεσσαλονίκη & Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη & «Βιβλιοπωλείον της Εστίας».

Κλαίρης-Μπαμπ.: Κλαίρης, Χρήστος & Γεώργιος Μπαμπινιώτης 2005. *Γραμματική της νέας ελληνικής. Δομολειτουργική-επικοινωνιακή.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Holton κ.ά.: Holton, David, Peter Mackridge & Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton 1999. *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας.* Μτφρ. Β. Σπυρόπουλου. Αθήνα: Πατάκης.

Ισχύον Π.Σ.: Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο. Μέρος του ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό, <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php>.

Πιλοτικό Π.Σ.: Νεοελληνική Γλώσσα. Μέρος των Προγραμμάτων Σπουδών Για Τη Διδασκαλία Της Νεοελληνικής Γλώσσας & Λογοτεχνίας Στο Δημοτικό Σχολείο [εφαρμόζεται συμπληρωματικά προς το ισχύον Π.Σ.], <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php>, Υπουργ. Απόφ. 113730/Γ2/ 03-10-2011.

Βραχυγραφίες όρων

ΑΕ: αρχαία ελληνική

Β.Δ.: Βιβλίο Δασκάλου

Β.Μ.: Βιβλίο Μαθητή

λ.: λέξη/λέξεις

Π.Σ.: Πρόγραμμα Σπουδών

σχολ.: σχολική (γραμματική)

τ.: τεύχος

Τ.Ε.: Τετράδιο Εργασιών